

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE
KOMUNIKOLOŠKA KATEDRA
B - NOVINARSTVO**

KRISTINA UDOVIČ

ŽRTVOVANO TELO:

ASKEZA IN SPOLNOST V SODOBNIH KULTURNIH PRAKSAH

(Diplomsko delo)

MENTOR:

izr. prof. dr. ALEŠ DEBELJAK

SOMENTORICA:

doc. dr. BREDA LUTHAR

LJUBLJANA, DECEMBER, 2002

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA.....	3
UVOD.....	4
1. TELO JE SOCIALNI KONSTRUKT.....	6
2. TELESNOST KOT OVIRA NA POTI DUŠE, DUHA IN RAZUMA.....	9
2.1. Prehranjevanje kot obred.....	10
2.1.1. Odpoved hrani in spomin na sveto zgodovino.....	10
2.1.2. Post po Kristusu.....	13
2.1.3. Od zore do mraka.....	14
2.2. Onstran ugodja.....	17
2.2.1. Ljudstvo duhovnikov.....	17
2.2.2. Idealna seksualnost in subjektiviteta.....	19
2.2.3. Moški in ženska kot duša in telo.....	20
2.3. Askeza in sveta realnost.....	21
2.4. Mojstri askeze.....	25
2.4.1. Domovina asketov – Indija.....	25
2.4.2. Filozofske šole z asketskim duhom.....	28
3. ASKEZA, KI PRODUCIRA SEKSUALNOST.....	31
3.1. Medijska realnost.....	31
3.2. Idealna duša vs. idealno telo.....	34
3.2.1. Ne delaj si rezane podobe... ustvari si medijsko.....	35
3.2.2. Sodobne asketske prakse.....	37
3.2.3. Izgledam torej sem!.....	39
3.3. Hegemonija istosti in izguba smisla.....	42
3.4. Hiperprodukcija seksualnosti in njeno izginotje.....	44
4. ZASTARELO TELO.....	48
4.1. U-topos in a-kronos.....	49
4.2. Biti-na-spletu.....	50
SKLEP.....	52
LITERATURA.....	54

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Spodaj podpisana Kristina Udovič, rojena 16. 05. 1977 v Kopru, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Žrtvovano telo – Askeza in spolnost v sodobnih kulturnih praksah.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev/avtoric, ki jih uporabljam v predloženem diplomskem delu, navedena oziroma citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev/avtoric navedena v seznamu virov, ki so sestavni del predloženega dela, in zapisana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to jasno zapisala tudi v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata, bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja, bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah, Ur.l. RS št. 21/95), prekršek pa bo obravnavan tudi na Fakulteti za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede.

Podpis avtorice:

Ljubljana, 19. 12. 2002.

UVOD

V maju (2002) se je v naših kinematografih vrtela sicer povprečna komedija, ki pa je na nek perverzen način povzemala tematiko, ki jo bom poskušala obravnavati in razvijati v svoji nalogi. V tem filmu režiserja Michaela Lehmana, 40 dni & 40 noči, s kopico relativno neznanih igralcev, se glavni junak odloči, da se bo po krščansko postil štirideset dni. Odrekel naj bi se svoji najhujši razvadi – seksu; kot je rekel, nič lizanja, nič sesanja, nič poljubljanja, tudi samozadovoljevanja ne. Religiozen človek po opravljenem postu običajno občuti neke vrste katarzo, očiščenje, občutek, da je telo premagano, da je duši zadoščeno in da je bliže Bogu. Z našim junakom pa je bilo ravno obratno: več časa, ko je bil brez seksa, bolj ga je bil potreben. Njegova vzdržnost je stopnjevala njegovo potrebo do meja nevzdržljivega, na koncu se je že zbudil z erekcijo in se hladil z ledom. Devetintrideseti dan je bil fant le še živi mrlič, ki mu je zmanjkala nujno potrebna količina naslade, ženske so v njegovih prikrajšanih možganih hodile okrog gole, vse, kar je srečal, ga je spomnilo na prepovedano početje. Po končanem postu je seksal dva dni zapored – nič drugačen kot prej. Da bi bila celotna situacija še bolj absurdna, je bil glavni junak zaposlen v podjetju, ki se je ukvarjalo z dizajnom spletnih strani, medtem ko je bil njegov brat katoliški duhovnik; ko se je prvi odrekal seksu, se je drugi onegavljaval z nuno.

Zlasti v preteklosti, pa tudi danes, je askeza sestavni oz. kar bistveni del različnih religioznih praks. Odpoved hrani, kot poskus nadzorovanja telesa, je tesno povezana predvsem z zatiranjem seksualnosti. Cilj hujšanja je duhovno življenje na višji ravni in stik z bogom, njegova končna postaja je onostranstvo, vse ostalo pa zgolj priprava na to. Za dušo, za njeno odrešitev, za njeno brezmadežnost ali (tudi v filozofiji) za brezmadežnost delovanja razuma, je potrebno vzeti moč telesu, zemeljskemu, mesnemu. Telesno ugodje zmanjšati na minimum, uničiti seksualnost in si s tem zaslužiti stvarnikovo bližino in njegovo milost. Ta religiozni pogled na askezo bom obravnavala predvsem v luči treh osrednjih velikih religij knjige: judovstva, krščanstva in islama, omenjala pa bom tudi indijske religiozne prakse, kajti asketski elementi v vseh treh abrahamskih religijah izvirajo iz vzhodno

– azijskega duha. Obenem pa se zgledujejo po nekaterih grških filozofskih šolah, ki diktirajo asketsko držo.

Danes smo priča še bolj množični, a drugačni askezi, drugačnim trendom žrtvovanja telesa. Cilj askeze, današnjih diet, je klesanje telesa zaradi njega samega, v želji, da bi dosegli medijski ideal, tostranska ugodja in hote ali nehote producirali seksualnost. Božja milost je preteklost, s popularnim telesom lahko danes upamo na zblížanje z nekim segmentom družbe, si prislužimo občutek pripadnosti nečemu, nekemu. Našo osebnost in dojemanje sebe sedaj v veliki meri oblikujejo mediji in družbene skupine, ki si jih izberemo za svoje. Nič več družinskih in religioznih vplivov torej, ti so prisotni le v zametkih in le v zgodnjem otroštvu. Novi maliki nam dajejo nasvete za doseg družbeno sprejemljivega telesa, družbeno pričakovanega obnašanja in družbeno zahtevanega razmišljanja. Za rezultate ne bo treba čakati smrt in nagrado neznanega vsemogočnega bitja, ampak bomo lahko sami božanski že v nekaj tednih.

Vsako obdobje posebej sicer zbuja željo po nekem določenem fizičnem idealu, zahteva novo koncepcijo idealnega telesa. Telo pa ni nikoli nekaj zunanjega, ampak že kot telo drugega, vselej tudi naše lastno telo, zato pa pri obravnavi te tematike neizogibno trčimo v samo pozicijo človeka kot posameznika in subjekta. Ravno zato moramo orisati tudi okolje oz. realnost, v kateri se ta individuum nahaja in v kontekstu katere se definira. Ta realnost, pa je danes zlasti realnost medijev, kjer je v ospredju vizualno, prav zato ima telo (kot vidno in videz) poseben status, podoben nadrejenemu položaju duše (v odnosu do telesa) v religioznem okviru. Prav tako bo seksualnost v sodobnih kulturnih praksah obravnavana glede na njeno reprezentacijo v medijih, zato bom segala tudi po člankih v periodičnem tisku z enako resnostjo kot se bom posluževala biblije (za določitev njenega mesta v religijah, ki temeljijo na knjigi) in strokovne literature.

1. TELO JE SOCIALNI KONSTRUKT

Način, kako človek dojema svoje lastno telo, bistveno vpliva na njegovo samozavedanje, ta način je vedno odvisen tudi od drugih teles. Subjektivno mnenje posameznika je odraz trenutnih družbenih in kulturnih pravil oz. pričakovanj, ki so od družbe do družbe različni. Te norme v posameznih človeških skupnostih »iz telesa naredijo socialni konstrukt, veljaven v določeni družbi z vsemi njenimi odnosi, vrednotami, svetovnimi nazori in verovanji.«¹ Za zadovoljitev družbenih norm, mora individuum svoje telo nadzorovati in ga obvladati, saj je prav telo njegov medij komuniciranja s svetom, medij, ki nas bistveno determinira in je torej izhodišče naše identitete. »Telo, ki se ga človek zaveda, je predmet neprestanega ocenjevanja. Se ocenjuje, o njem se ustvarjajo sodbe in izrekajo obsodbe. Ugotavlja se njegova veljava, še zlasti pa primernost. Pozornost, ki jo človek posveča telesu, prej ko slej pristaja na njegovi valuaciji ali ovrednotenju.«²

Posameznik gleda na svoje lastno telo in na druga telesa kot na ustrezna ali neustrezna z merili, ki so družbeno in kulturno pogojena. Ustreznost je mogoče doseči z nadzorovanjem in discipliniranjem telesa ter ga tako kanonizirati in normirati. Mediji in filmska industrija so prignali do skrajnosti zapovedi o takšnem in drugačnem videzu, jih dokončno popularizirali, tudi zato, ker so telo dokončno razgalili in zapovedali tako razkazovanje kot gledanje. Merila lepote pa so vedno obstajala in se spreminjala skozi čas in od ene družbene skupnosti do druge. Tako je bil v stari Grčiji cenjen le moški način življenja in moški karakter, zato pa je bil tudi lepotni ideal moški. Ženska je bila lepa (kar je razvidno iz vaznih poslikav tistega časa), če je imela fantovsko postavo, močna stegna, neizrazite prsi itd. Ideal lepote pri Majih je vključeval visoko čelo bolj pravokotne oblike, v ta namen so obraz ukleščili v deščice, Kitajkam so stopala povijali in jih tako deformirali, da so bila videti majhna. Še v osemnajstem stoletju je bila v Evropi v modi obilna ženska, ki je s svojim telesom simbolizirala zdravje, rodovitnost in bogastvo.

¹ Južnič, S.: Človekovo telo med naravo in kulturo, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1998, str. 28.

Na človekov odnos do telesa bistveno vpliva tudi razumevanje dihotomije med telesom in dušo, med materialnim in duhovnim in ne nazadnje med minljivim in trajnim. V trenutku, ko namreč sprejmemo dualizem duše in telesa, se pojavi hierarhizacija enega in drugega. Zlasti v povezavi z religioznimi nazori dobi duša kmalu primat nad telesom, v sodobnih kulturnih praksah, pa so stvari obrnjene. V prvem primeru je discipliniranje telesa poskus pomiritve vesti ali pokora zaradi občutka moralne odgovornosti, takšno razumevanje je prisotno zlasti v religijah odrešenja. Pri bolj organiziranih religijah obstajajo ustanove pooblašene za odrešenje, ki dajejo na razpolago edino pravo metodo, ki bo verujočega pripeljala do cilja. Pri manj institucionaliziranih verskih skupnostih pravila niso tako temeljito in dokončno zakoličena, njihove trditve o posedovanju pravega recepta pa se zelo malo razlikujejo od bolj razširjenih in razdelanih verovanj. Vse skupaj tako spominja na ponudbe shujševalnih tretmajev in sredstev ter rekvizitov, ki naj bi pripomogli k popolnemu videzu, saj žugajoč opominjajo na nespodobno nepopolnost telesa. Naj postavimo rešitev telesa ali duše na prednostno listo naših obveznosti, bo ta odločitev le malokrat le notranja osebna odločitev, ampak bo že vselej odločitev, ki jo bomo sprejeli v skladu z družbenim kontekstom, v katerem se nahajamo. Zanimanje za telo pa se je v zadnjem času zlasti v družbenih vedah precej povečalo, razloge najdemo v razblinjanju krščanske puritanske etike, v spremembah odnosov med spoloma in spremembah v demografiji. Prej se je s problematiko telesa ukvarjala v glavnem antropologija. Telesu pa je posvečene sedaj vse več akademske pozornosti tudi v luči tehnoloških pridobitev, s tem je reaktualizirano vprašanje o pojmovanju lastnega telesa kot omejitve ali sredstva.

S hranjenjem in hrano je človek vseskozi manipuliral, zlasti z odrekanjem in zlasti v religiozne namene. Pripadnost bogu in čistost duše sta namreč dokazljiva tudi s spoštovanjem prehrabnih prepovedi, ki veljajo v določenih religioznih kontekstih. Prepoved uživanja določene hrane je lahko starostno, spolno ali statusno pogojena (tu imam v mislih zlasti posvečene osebe kot so svečeniki in duhovniki). Akt hranjenja, zaužitja določene hrane, se je v določenih kulturah v preteklosti

² Ibid., str. 48.

povzdignil v obredno dejanje. Od obrednega uživanja določene hrane (v primeru pripadnosti neki religiji) do obiskovanja prestižnih restavracij (v primeru pripadnosti neki eliti).

Tako hrana kot tudi seksualnost sta temeljna elementa samega človekovega obstoja, kot taka pa od nekdanj tesno povezana momenta vsake civilizacije in seveda tudi predmet razprav v vsaki religiji. »Od trenutka, ko je človek začel ustvarjati prve risbe na stenah svojega doma, sta se hrana in seksualnost nenehno izmenjevala v različnih figurativnih umetnostih. Od prazgodovinskih grafitov do popularnega tiska, od avtorskih slik do običajnega oglaševanja, od pin-up arta do koledarjev, je mogoče začrtati sledove kompleksnega in sugestivnega zemljevida erotičnih reprezentacij, ki jih lahko asociramo na užitke v zvezi s prehranjevanjem, tako najdemo na tisoče odtenkov ikonografske teme, ki je prisotna povsod in v vseh časih.«³ Dejstvo je, da seks prodaja, zato so tudi hrana in pijača oglaševane na ta način, še več, za seksualno simboliko je na tem področju še največ prostora. Preko erotizacije hrane v oglaševanju se nam ta zdi v skladu z našo seksualnostjo, obenem se seksualnost sama kaže kot hrana.

³ Lionetti, R.: *Cibo, eros e thanatos*, Paolo Degantuti editore, Trieste 2002, str. 14.

2. TELESNOST KOT OVIRA NA POTI DUŠE, DUHA IN RAZUMA

Običajno je cilj posta (skupaj z molitvijo) krepitev duše na račun telesa. Situacije, ki zahtevajo ta religiozni prijem, so tudi med tremi velikimi religijami knjige, ki so sicer zgrajene na isti osnovi, zelo različne. Askeza v točno določenih časovnih terminih (kot je krščanski predvelikonočni post, islamski ramadan...) ali posameznih dogodkih, ki vključujejo ritual posta (pogreb v judovski religiji), vedno korenini v tradiciji, ki so jo skozi zgodovino neke religije osnovali bodisi očaki, preroki, ali druge markantne osebnosti te religije. Post je tako tudi poskus ohranjanja spomina na nek dogodek in s tem vsakokratna obnovitev tega dogodka, ki je še posebej zaznamoval pot določene religije. Takšno spominjanje nas vpelje v mitični čas, kjer so razdobja, ki potekajo v ciklih, ločena med seboj z nekim obredom, s tem pa tudi na nek način obnovljena oz. ponovljena. S krščanstvom se je oblikovalo razumevanje časa kot nečesa nepovratnega in linearnega, kjer sta ločnici rojstva in smrti posameznika neponovljiva dogodka, zaradi neponovljivega rojstva in še pomembnejše Kristusove smrti, z univerzalnega vidika pa prelomna dogodka stvarjenja in apokalipse. To je tudi čas zaporednega dogajanja in zgodovine. Kljub temu, je tudi v krščanski tradiciji prisotno obnavljanje odrešenikovih dejanj z rituali, ki ponavljajo v neskončnost nespremenjeno cerkveno leto.

Odpoved nečemu je lahko tudi oblika kesanja ali odpustek za grešna dejanja, bodisi posameznika bodisi skupnosti ali kar celega človeštva. Prav tako lahko post zaznamuje nek praznik, celotno praznično obdobje, zanj pa se odloči tudi kak posameznik, ki se želi še posebej približati bogu z zanemarjanjem telesnih potreb. V vsakem primeru in v vseh religijah pa je dolgoročni cilj teh dejanj božja naklonjenost že v tem življenju, zlasti pa po njem. Asket, ki se odpoveduje zaradi nekega religioznega prepričanja, v skladu s pravili določene vere, bo žel sadove v onostranstvu, nagrada bo večna, večna božja milost, raj. Telo je s tega vidika ovira, ki stoji med posvetnim in svetniškim življenjem, moteč dejavnik, katerega vplive je treba zmanjšati na minimum, v duhu grške sintagme: *sema soma*, s katero nam Platon pravi, da je telo grob. Telo je torej omejeno s smrtjo v primerjavi z dušo, ki

je večna in neumrljiva; obenem pa je telo tudi smrt čiste duše, njena poguba, njena cesta v pekel in vzrok vseh stranpoti.

2.1. Prehranjevanje kot obred

2.1.1. Odpoved hrani in spomin na sveto zgodovino

»Judovstvo je najstarejše izmed treh velikih svetovnih monoteističnih verstev in iz njega izvirata tako krščanstvo kot islam. bistvo judovstva je prepričanje, da je en sam Bog, ki je stvarnik in vladar sveta. Presega vse ustvarjeno in je večen. Vse vidi in vse ve. Judovskemu ljudstvu je razodel svojo postavo (*Tora*) in ga izvolil, da postane vzor in luč vsemu človeštvu.«⁴

»Izraelov religiozni genij je stike Boga izvoljenim ljudstvom torej preobrazil v "sveto zgodovino" dotlej neznanega tipa. Od nekega trenutka naprej pa se ta "sveta zgodovina", ki je na videz izključno nacionalna, razodeva kot vzorčni model za vse človeštvo.«⁵ Iz te "svete zgodovine", kakor jo imenuje Eliade, je ljudstvo duhovnikov črpalo navdih in vzor za kasnejše obredje, praznovanja in seveda tudi obdobja odpovedi. Molitve in obdobja posta so spomin na dejanja očakov, kraljev in prerokov, pa tudi spomin na temna obdobja zgodovine Judov. Na Mojzesa, ki je ostal na Sinaju štirideset dni in štirideset noči brez hrane in pijače, preden mu je Bog izročil deset zapovedi; Na Danijela, ki za določen čas ni jedel, da bi dobil dar videnja. V takih primerih služi post kot priprava na poslušanje božjih besed, s postom si tedaj uredimo svoj svet in se ogradimo pred onim drugim. Joel je proglasil post, zaradi invazije kobilic, drugi so se za to odločili za osvoboditev Izraela, kar pomeni, da je post v bistvu davek, ki ga plačamo bogu, v upanju, da bi pridobili njegov naklonjenost. Odpoved hrani je spremljala pogrebna žalovanja, kot prošnja za preminulega posameznika, da bi bil deležen božje pomoči. Ko pa je prišlo do težav, ki so zajele celotno državo, ali v primeru dni posebej namenjenih

⁴ Velika verstva sveta – Ognjišče, Koper 1987, str. 276.

⁵ Eliade, M. – Zgodovina religioznih verovanj in idej 1, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1996, str. 116.

kesanju, je post simboliziral podrejenost človeka Bogu, dokaz upogljivosti človeške duše.

V literaturi rabinov ločimo med občestvenim in zasebnim postom. Prvi je po Tori⁶ obvezen za vse, nanaša se na vsakoletne vsedrjavne žalne dneve, ki so običajno spomin na pretekle tragične dogodke, ki so pomembno vplivali na sveto zgodovino, ti so tudi uradni dnevi posta. V primeru naravnih katastrof in epidemij, pa tudi v primeru vojne, so potekali postni dnevi, zlasti sta bila primerna ponedeljek in četrtek, neprimerno je bilo postiti se v sobotah ali v prazničnih dneh. V obdobjih dolgotrajne suše je potekal vsesplošni post, ki je trajal trinajst dni, vsak ponedeljek in četrtek, v obdobju sedmih tednov. Najsvetejši dan v judovskem verskem letu je dan sprave (*jom kipúr*), ki sklene spokorno obdobje začeto na dan praznovanja novega leta (v septembru ali oktobru). Na dan sprave je potekala posebna molitev, javno priznanje grehov in post, ki traja 24 ur; ob sklepu dneva se verujoči počuti duhovno prerojenega, saj mu bog odpusti njegove grehe in ga s svojo bližino podpre v njegovem zemeljskem življenju. Deveti dan judovskega meseca *av* (približno med julijem in avgustom) se Judje spominjajo porušenja templja, ki so ga zagrešili Rimljani leta 70 n.št.; nekateri ta datum povezujejo tudi s porušenjem prvega templja leta 586 pr.n.št. To je dan žalovanja in posta, ko iz sinagog odstranijo tudi vse okraske.

Posamezniki so se torej izjemoma odločali za zasebno odpoved hrani, da bi se pokesali za neko pomanjkljivost, potrdili prošnjo, da bi bila uslišana, ali da bi preprečili hujše udarce usode. Seveda, je bil najpogosteje razlog askeze dokazovanje posebne podrejenosti posameznika bogu, vendar se vsak verujoči za post ni mogel kar tako odločiti, tudi za to so namreč obstajale posebne omejitve; npr. študentje pri tem niso imeli svobode, kajti njihova primarna naloga je bila

⁶ Tora je zapisana v prvih petih knjigah svetega pisma (pentatevhu), ki poročajo, kako se je bog pred 3000 leti razodel Mojzesu na gori Sinaj. Vsebujejo 613 zapovedi, ki se nanašajo na vsa področja vsakdanjega življenja, od civilnega prava do osebne higiene in prehrane. Pravoverni Judje izpolnjujejo zapovedi tudi v najmanjših podrobnostih, nekateri so skušali predpise prilagoditi sodobnemu življenju, drugi izbirajo, katerih se bodo držali, na splošno pa je to prepuščeno posameznikovi vesti. Tora je prvi del Tanakh-a oz. judovske biblije, druga dva dela sta Nebiim (preroki) in Ketubim (pisma); ti trije elementi tvorijo tisto, čemur kristjani pravijo Stara zaveza.

učenje Tore. Asketsko življenje je torej bilo privilegij, vendar ne svobodna izbira vsakogar.

Pravilo, da je treba razlikovati med čistim in nečistim, je izhajalo iz želje po brezmadežnosti in svetosti kot relativna asketska praksa, ki je vključevala vsa področja življenja na družbeni in državni ravni. V tem kontekstu so bila urejena tako pravila spolnega občevanja, kot tudi pravila prehranjevanja. Ta dualizem, med čistim in nečistim, ki preveva, kot pravi knjiga, svet v celoti, je posledica bojev prerokov s kanaanskimi bogovi in poganskimi kulti v preteklosti. »Kozmična religioznost, značilna za poljedelce, je nadalje razvijala najbolj prvinsko dialektiko sakralnega, predvsem verovanje, da se božje uteleša ali kaže v kozmičnih predmetih in ritmih.«⁷ Kanaansko božanstvo je torej kazalo prvine panteizma, ki se niso skladale z vero v enega Boga, kot živega boga, kot osebo. »Celotna območja naravnega sveta – "višine", kamne, izvire, drevesa, nekatere sadeže, nekatere rože – so razglasili za "nečista", ker jih je omadeževal kult kanaanskih božanstev plodnosti.«⁸

Judje tako po postavi ne jedo vsega, kar je užitno, kakor tudi ne vsega, kar je okusno; ne jedo, kadar si to preprosto zaželijo, kajti post je privilegij človeka kot Božjega izbranca. »Kdor se odreče hrani, se prostovoljno in začasno odtegne od sveta, se mu odreče ter si ustvari distanco do samega sebe in do sebi enakih. Zmanjša svoje fizične potrebe, da tako poveča - vsaj od časa do časa – svoje spiritualne in moralne sposobnosti.«⁹ V judovski religiji je prisotna tudi prepoved uživanja krvi živali, duša mesa je namreč v krvi; kri je tako rezervirana za oltarje v templju, za spravne daritve, ker v sebi nosi življenje. Da bi nekateri deli živali (npr. drobovina) bili primerni za uživanje, je bila potrebna posebna obredna priprava (soljenje in namakanje v vodi). Zapisano je tudi, da se kozlička ne sme skuhati v mleku njegove matere, zato je prepovedano imeti na mizi skupaj sir in meso (lahko pa si sledijo). V določenih časovnih obdobjih so nekatera živila prepovedana:

⁷ Eliade, 1996, str. 228.

⁸ Ibid.

⁹ Islam, cristianesimo, ebraismo a confronto, Piemme Pocket, Padova 2002, str. 402.

Otrokom do tretjega leta starosti je prepovedano uživanje plodov sadnega drevja. Pravila pa obstajajo tudi pri uživanju nekaterih drugih živil: zlasti v sobotah, prvi dan novega leta, pa tudi za prvi obrok tistih, ki žalujejo. S tem prehranjevanje močno preseže zgolj fiziološko potešitev lakote in postane mistično doživetje.

2.1.2. Post po Kristusu

»Krščanstvo temelji na čaščenju Jezusa Kristusa ("Jezus Mesija") kot Božjega Sina, v katerem se je Bog enkratno razodel človeku. Hkrati gleda na istega Jezusa kot na resnično zgodovinsko osebnost, moža z nepomembnim družbenim položajem; človeka, ki je bil v času svojega življenja neznan zunaj zakotne pokrajine rimskega cesarstva, kjer je živel in umrl.«¹⁰

Že v stari zavezi se torej srečujemo s postom kot sredstvom izražanja žalovanja, okrepitve molitve, predpraznično pripravo, zaznamovanja posebnih dogodkov, to poteka javno in načeloma skupinsko. Vse to krščanstvo tudi ohranja, določena postna obdobja pa postanejo obdobja popolne abstinence in seveda soboto zamenja nedelja, kot dan odrešenikovega vstajenja. Jezus Kristus pa s svojim postom daje odpovedovanju zemeljskim dobrinam novo intimnejšo dimenzijo, kjer se posameznik sam sreča z Bogom, ki vidi vse, tudi v njegovo dušo. Njegov štiridesetdnevni post je namreč izvedel sam v puščavi in se tako pripravil na svoje bodoče poslanstvo. Askeza pa postane tudi sredstvo za polnejše duhovno življenje in obenem izraz totalnosti človeka, kot homogene celote sestavljene iz duše in telesa.

»Antična Cerkev je videla v postu okrepitev molitve, pripravo na sprejem Svetega Duha in uvod v religiozna dejanja, obrambo pred skušnjava, poleg tega pa še položaj, ki omogoča pripravljenost za pomoč revnim, z zmanjšanjem lastnih stroškov.«¹¹ Sčasoma se je pomen posta v krščanstvu nekako razblinil, tako da so dnevi obeleženi z odpovedjo bolj redki (npr. pepelnica - začetek štiridesetdnevnega postnega obdobja in veliki petek – dan Kristusove smrti) oz. se verujoči zgolj

¹⁰ Velika verstva sveta, 1987, str. 340.

odpovejo določenemu živilu, najpogosteje mesu. Še danes pa je aktualno, da se prihranke v času posta, namenja tistim, ki so potrebni pomoči. Obenem so vedno bolj glasni nasveti, da se mora verujoči v postnem času odpovedati določenim nepotrebni dobrinam, ki v najrazličnejših oblikah simbolizirajo sodobni konzumizem. Askeza je torej tudi sredstvo nasprotovanja družbenim trendom, alternativa aktualnemu svetu, ki je izgubil svojo izvirno preprostost in pristnost.

Tudi krščanska pravila prehranjevanja izvirajo iz starozavezne distinkcije med čistim in nečistim; prepoved uživanja krvi (kot sedeža duše), prepoved uživanja mesa naravno umrle živali, ker ji kri ni odtekla... Skratka, soočamo se z vsemi pravili, prisotnimi pri judovski religiji, ki pa od nove zaveze dalje radikalno izgubijo svoj pomen. Jezus namreč ovrže nujno ločevanje med čistim in nečistim, kajti pravi, da hrana sama ne more okužiti človeka in v njem naseliti greh, samo njegovo lastno srce ima to moč, da ga lahko pogubi ali odreši. Tako so zapovedi glede te ali one hrane, utemeljene na starem prehranjevalnem dualizmu (razlikovanju med čistim in nečistim), kasneje postale odvečne.

2.1.3. Relativna in absolutna prepoved

Začetnik islamske religije je prerok Mohamed (570 n.š.), ki je trdil, da dobiva od Boga sporočila, ki jih mora posredovati svojim someščanom. Sporočila ali razodetja so kasneje zbrali in ta sestavljajo Koran¹². Trdijo, da obstaja le en Bog (Alah), ki je hkrati usmiljen in vsemogočen ter nadzira potek dogodkov. Ob dnevu poslednje sodbe bo sodil ljudi po njihovih delih in jih poslal v nebesa ali pekel.

Kot narekuje tradicija prednikov, je po Koranu post obvezen devetega meseca (luninega muslimanskega leta), Ramadana. To obdobje ima komemorativni značaj, saj je ravno tedaj prerok Mohamed prisluhnil Alahovi besedi, kar daje ramadanu poseben čustven naboj za vse verujoče. Po enem izmed šiitskih kril islama

¹¹ Islam, cristianesimo, ebraismo a confronto, 2002, str. 207.

¹² Islam ima poleg osrednje svete knjige, Korana (božje razodetje Mohamedu), še knjigo imenovano *Sunna*, ki opisuje normativno, tradicionalno in zgledno prerokovo pot, ter *Hadith*, zbirko tradicij.

(izmaelitskem), sklicujoč se na koran, ki govori o le nekaj dneh strogega posta, je le-ta zapovedan le tri dni v mesecu. Vendar je v suni zapisano, da naj post traja od 29 do 30 dni. Post v islamu je totalen: vključuje odpoved hrani in pijači ter vsakemu drugemu užitku telesa, vključno s kajenjem in spolnimi odnosi, in sicer od sončnega vzhoda do zahoda. Postiti se morajo vsi odrasli duševno in telesno zdravi muslimani. Tudi ta post ima poleg religioznega aspekta tudi socialno in etično komponento, saj se v času ramadana plačujejo davki za revne (*zakat*), več časa pa je treba posvečati dobredelnim dejanjem (*sadaqua*). V tem obdobju se verniki vzdržujejo slabih namenov, pregrešnih nagnjenj in vsako kriminalno dejanje izniči vrednost posta. Posledice nelegitimnih dejanj občuti zlasti človekova nesmrtna duša, ki ni zaprta v telesu, ampak je z njim povezana, kot sta med seboj povezana ljubimca. Učenjak radikalne rigoristične struje (Ibn Qayyim al-Djawziyya) pravi, da: kdor dela dobro, to počne v korist svoje duše, kdor dela zlo, škoduje predvsem svoji duši. Mesec ramadan je vernik dolžan preživeti tudi v študiju korana v meditaciji in samoti. V vsaki skupnosti pa se v zadnji tretjini postnega obdobja vsaj en član (moški) v popolni osami posveča branju in razumevanju svete knjige, medtem ko ga ostali vzdržujejo.

V pred-industrijskih obdobjih je bilo vzdrževanje posta neprimerno lažje, s prihodom industrijske družbe, pa je bilo neuživanje hrane problematično zlasti za delavce v težki industriji. Tako so leta 1976 na mednarodnem islamskem seminarju v Annabi (Alžirija) določili, da se nekateri delavci, predvsem tisti zaposleni v težki industriji, v dneh ko delajo na plavžih, lahko vzdržijo posta, s tem, da morajo te dni nadoknaditi kasneje. Prenajedanje je nasploh v islamu pojmovano kot sramotno in grešno, vsako prekomerno uživanje omamlja; vendar je obenem smrt kot posledica gladovne stavke enakovredno grešno dejanje.

V islamu je prepričanje, da uživanje določene hrane lahko pozitivno ali negativno deluje na duhovni razvoj človeka zelo radikalizirano. Prehranjevanje posameznika mora torej biti strogo regulirano, zlasti se je treba držati pravila zmernosti, kajti Alah ne mara požrešnih. Prehranjevanje je namenjeno zgolj potešitvi lakote, ki mora

potekati kot zmerno uživanje božjih darov. Na mizo ni dovoljeno prnesti preveč jedi, saj to lahko kmalu vodi v prenažiranje, ki je z religioznega vidika nedopustno. Živila se, podobno kot v judovstvu in krščanstvu, delijo na dovoljena in prepovedana; prepoved je lahko absolutna ali relativna. Absolutno (v vsakem primeru) je prepovedano uživanje svinjine in alkohola. Relativno prepovedana (v ekstremnih primerih dovoljena) je hrana, ki jo je npr. vernik pridobil na nelegalen način, saj se prepoved relativizira, v kolikor je šlo za življenje posameznika. Prepovedano je uživanje krvi, medtem ko je transfuzija dovoljena, nasprotujoča so si pa mnenja glede presajanja organov.

Absolutno prepovedana živila se delijo v sedem skupin: Živila ali odvečne dobrine, z zaužitjem katerih se človeku zmanjša razsodnost (zlasti alkohol in vse, kar opija, je pojmovano kot ritualno nečisto); mamila (niso ritualno nečista, vendar so prepovedana že v majhnih količinah; izjema je seveda njihova uporaba v zdravstvene namene); ritualno nečista hrana in pijača, ki ne opija (v to skupino sodi svinjina, meso zveri, kri, urin, umazana voda...); škodljive snovi, katerih se izogibajo tako ljudje kot živali; čista, a prepovedana živila (kot je meso živali, ki se človeku običajno gnusijo, sem sodi meso plazilcev in dvoživk); užitne dobrine, ki pa predstavljajo tako ali drugače nevarnost za zdravje in življenje posameznika (zastrupljena in pokvarjena hrana...); meso živali, ki so bile tepene do smrti ali zadavljene (ker jim ni bila ritualno spuščena kri). Določene restrikcije v okviru absolutne prepovedi nimajo zgolj religiozne osnove, ampak tudi zdravstveno, moralno in estetsko. Relativno prepovedana živila so v glavnem treh vrst: Že omenjeni proizvodi in meso živali, ki so bili pridobljeni protizakonito; živila, ki so kakor koli povezana s poganskimi kulti (kljub temu ni bilo prepovedano, za razliko od krščanskih in hebrejskih zakonov, sesti k obedu s pripadniki judovske ali krščanske religije in jesti njihovo hrano); meso živali, ki niso bile ubite tako kot zapoveduje običaj. Ob zakolu je treba namreč evocirati Božje ime, če se tega ne naredi, se napako lahko popravi, ko se sede k mizi. V vsakem primeru mora žival ubiti človeška roka.

2.2. Onstran ugodja

2.2.1. Ljudstvo duhovnikov

Izraelsko ljudstvo kot predestinirano ljudstvo mora vzdrževati moralno brezmadežnost. V tej luči so se oblikovala tudi pravila o odnosih med spoloma. Prokreacija je seveda prvi razlog za spolne odnose, ne pa tudi edini. V bibliji je namreč jasno nakazano razumevanje glede obojestranskih užitkov, ki jih imata moški in ženska, ko spolno občujeta. Zato pa je tudi v tem primeru predpisan primeren oz. neprimeren čas: abstinenca je obvezna v času menstruacije in naslednjih sedem dni, teden ali dva po rojstvu otroka in šele potem, ko se je ženska purificirala z obrednim kopanjem in molitvijo. Spolni odnosi so dovoljeni le z zakonito ženo, še več, kdor ni poročen, ni človek, kajti vsak se je dolžan razmnoževati. Kontracepcija je načeloma prepovedana, vendar imeti več otrok ni pravilo, pa tudi potek spolnih odnosov so učenjaki prepustili partnerjem. V judovstvu tudi ni posebnih samostanskih redov, zaobljubljenih čistosti in celibatu, kajti vse ljudstvo je ljudstvo duhovnikov.

Pomen poroke lahko razumemo kot vsakokratno simbolično obnovitev zaveze med Bogom in njegovim izvoljenim ljudstvom. Razmerje Izraela in Boga je tudi v svetih spisih večkrat figurativno poimenovano kot zveza oz. zaveza med ženo in možem. Svetopisemska Visoka pesem ne potrjuje le pozitivni pogled na spolni odnos, temveč izpostavlja tudi telesno lepoto in erotizem.

»Poljublja naj me s poljubi svojih ust!
Saj je tvoja ljubezen opojnejša od vina,
Opojnejša od vonja tvojih olj.
Imenitno olje je tvoje ime,
zato te ljubijo dekleta.
povleci me za sabo, teciva;
Kralj naj me povede v svoje sobane.

Radovali in veselili se te bomo,
Opevali bomo tvojo ljubezen.
Bolj kot slastno vino te ljubijo.«¹³

Seksualnost je torej v judovski tradiciji celo zapovedana in njeno mesto je točno določeno v božjem opusu, kar pomeni, da je vse prej kot stvar individualne izbire in liberalna, izključno intimna zadeva. Pravila pa obstajajo tudi v oblačenju, saj se v eni obleki ne smejo mešati različne tkanine. Tudi ta zapoved izvira iz upora poganski tradiciji, kjer so svečeniki nosili obleke, stkane iz volne in lina. Mešanje vlaken pa simbolizira tudi mešanje božjega dela, ki je ustvaril materiale posamično. Oblačila so morala biti preprosta in tako izražati posameznikovo ponižnost, na *Shabbat* pa je bila slavnostna odprava obvezna. Ženske so lahko svoj dom zapustile le pokrite (v nekaterih ortodoksnih ločinah to velja še danes), vsak pravoverni Jud pa nosi na glavi pokrivalo kot simbol pokorščine Bogu. Tudi v preteklosti so vendar dopuščali neko zadržano raznolikost oblačenja, s tem naj bi se namreč izražala posameznikova individualnost.

Bog je torej ustvaril človeka po svoji podobi, s tem pa ga naredil za višek vsega, kar je ustvaril, zanj šteje vsak posameznik. Vsak individuum je unikat. Tako je naloga vsakega, da postane podoben Bogu po svojih (dobrih) dejanjih in se mu s tem na nek način približa; seveda pa si ne sme želeli postati kot Bog, to je že spodletelo prvemu človeku, s katastrofalnimi posledicami za vse človeštvo. Človek je edinstven, ker je edini, ki lahko izbira med dobrim in slabim. Njegova naloga je, da sledi Bogu tudi z vsemi svojimi instinkti in željami, se pravi, da mu podredi tudi svoje strasti in ustvarja dobro. Vendar duša, telo in duh niso v nasprotju; človek je celota, ki jo enakovredno sestavljajo vsi trije elementi. Duša in telo sta razumljeni kot različni, ne pa ločeni, temveč soodvisni komponenti človekovega bitja.

2.2.2. Idealna seksualnost in subjektiviteta

Judovska religija, je seksualnost jemala kot božji dar, ki ga je treba odgovorno uporabljati, kot sredstvo za ustvarjanje življenja in medij potrjevanja zveze med možem in ženo. Z ljubeznijo, ki jo je Bog izkazal človeku preko Kristusa, se je pomen seksualnosti še razširil, obenem pa neizogibno zvođenel. Zveza med dvema človekoma se kaže predvsem v obojestranskem razdajanju drug za drugega, in za druge; to brezmejno razdajanje je našlo svojo poslednjo in prvo inkarnacijo v Kristusu, katerega življenje je kulminiralo s smrtjo za druge na križu. Človeška ljubezen je tedaj dobila vzor v božanski ljubezni, po kateri se mora ravnati, seksualnost kot način komuniciranja med partnerjema pa dobi svoj smisel v kontekstu te idealne božanske ljubezni, kot taka, pa tudi sama postane idealizirana.

Krščansko razumevanje seksualnosti se je skozi čas bistveno spreminjalo, zlasti zaradi sovpadanja različnih kulturnih kontekstov, ki so vplivali na njeno interpretacijo. Prvotno biblično sporočilo, ki je nekako pozitivno gledalo ta človeški vidik, je zbledelo in s tem, zlasti v rimskokatoliški tradiciji, odprlo pot za bolj moralističen pogled na seksualnost. Z udorom dualističnih filozofij, ki so človeka dokončno razklale na dušo in telo, so pojem seksualnosti začeli spremljati občutki nezaupanja in strahu, ki so v določenih situacijah vplivali na skrajno asketsko držo. Ta odnos se je nekoliko omilil v sholastiki. Vendar so skozi čas različne ločine prevzele glede tega različna ali povsem nasprotujoča stališča.

Danes naj bi bila tudi v cerkvenih okvirih etika seksualnosti razumljena »z bolj pozitivnim in dinamičnim« prizvokom, saj je ta interpretirana tudi kot medij pri procesu oblikovanja posameznika, »intersubjektivne komunikacije in socialnega odpiranja«¹⁴, kar naj bi vračalo seksualnosti neko digniteto, kot načinu biti posameznika. V seksualnosti torej ni elementov sakralnosti, ampak gre za transcendentalno komponento, ki je tesno povezana s pojmom darila oz. daritve, ki

¹³ Sveto pismo (stare in nove zaveze), Slovenski standardni prevod, Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana 1996, Vp 1, 2-4.

¹⁴ Islam, cristianesimo, ebraismo a confronto, 2002, str. 682.

simbolizira prvo pravo in najpomembnejšo daritev iz ljubezni – pustiti se križati za druge. Ljubezen, ki naj bi bila predpogoj za spolni odnos, je približek Kristusove in Očetove ljubezni. Naloga Cerkve naj ne bi bila torej postavitve novih etičnih norm glede seksualnosti, ampak nudenje pomoči pri razumevanju le – te in s tem omogočanje uporabe tega vidika človeške eksistence v luči obljubljenega božjega kraljestva.

Lik Jezusa Kristusa je torej vplival na formacijo subjektivitete posameznika kot posameznika, obenem pa je človeku dal drugačno digniteto. Človek je še vedno višek stvarstva in deležen posebne božje ljubezni, njegova naloga je še vedno čaščenje Boga, vendar mora to početi zlasti individualno. Pavel razlikuje med "starim človekom" in "novim človekom", pri čemer je prvi tisti, ki se je obrnil od resnice in Boga ter postal odvisen od samega sebe in sveta; drugi pa je tisti, ki je ponovno našel resnico in luč, ki jo je razodel Božji Sin. Kristusova smrt postavlja nove smernice, zato mora človek stopiti na pot ljubezni, ki mu je bila nakazana. Odrešenik je namreč rekel, da kdor bo dal življenje zanj, bo dobil drugo življenje z njim. Kristjan se mora odločiti za profani svet ali za Boga oz. božji svet, drugačen svet, imenitnejši svet, za drugačno realnost, kjer vladajo drugačne zakonitosti, kjer je življenje samo nepomembno glede na večno življenje, kjer mora biti tudi življenje telesa posvečeno misli na tisto, ki mu sledi.

2.2.3. Moški in ženska kot duša in telo

Že omenjena absolutna prepoved v islamu velja tudi za področja življenja posameznika onstran prehranjevanja, med postnim mesecem ramadanom so na primer prepovedani tudi spolni odnosi. Ti so prepovedani tudi v času, ko ima ženska menstruacijo, nedovoljeni pa so seveda izvenzakonski spolni odnosi, kar velja zlasti za ženske. Te so namreč v islamu primerjane s plodnim poljem, s katerim lahko moški ravna tako, kakor mu ugaja. Muslimanke morajo tudi nositi primerna oblačila, ki bodo čimbolj skrivala določene dele telesa, da se ob njih moški ne bi spozabili in tako podlegli skušnjavi. Moški ima lahko po koranu do štiri žene, a le, če jih je

sposoben preživljati, z vsemi štirimi ima lahko tudi spolne odnose. Ženska mora biti zvesta enemu samemu moškemu (zakonskemu partnerju), poliandrija je seveda prepovedana.

Skušnjava prihaja torej izključno iz ženske strani, moški pa se ji mora upreti, ker »je ženska nered, saj je želja in užitek.«¹⁵ Iz tega sledi, da »judovsko – krščanski svet zamolčuje spolnost in ločuje duha od telesa, medtem ko islam ločuje moškega od ženske ne pa duha od telesa.«¹⁶ S to simboliko ženske, kot telesa (tistega zavajajočega), in moškega, kot duše (tiste, ki stremljeva k bogu), je mogoče razložiti položaj žensk v družbah z muslimansko religijo, kajti segregacija in omejitve skušnjave lahko moškemu bistveno olajšata pot do nebes. V verzih korana je ženska tudi primerjana z zakladom, najdragocenejšim zakladom, ki ga lahko moški poseduje, zato jo mora ta varovati in kar najbolj skriti ter si tako zagotoviti ekskluziven pogled nanjo.

2.3. Askeza in sveta realnost

Vse tri velike religije knjige imajo skupno izhodišče in nekaj skupne religiozne zgodovine, pri vseh treh so nekatere vidnejše osebnosti iste; kljub temu so se pod vplivom kulturno zgodovinskega dogajanja brezprizivno razšle in si ustvarile vsaka svojo predstavo oz. razlago o svetu, bogu in človeku. Vsako religijo lahko jemljemo kot živ organizem, ki se razvija in spreminja pod vplivom naključij in lastnih teženj, se prilagaja zaradi zunanjih dejavnikov, da bi preživel. Kot smo videli v prejšnjih poglavjih, so judovska, krščanska in muslimanska religija oblikovale vsaka svoj pogled na askezo, jo nekoliko drugače utemeljile in ji dale svojevrsten pomen. Post zajema tako rekoč vsa področja družbenega življenja, ne gre le za odpoved določeni hrani ali hrani nasploh, temveč tudi za radikalno spremenjen odnos do nekaterih običajnih in rutiniranih družbenih aktivnosti. Pri ortodoksnejših strujah teh (sedaj že neskončno fragmentiranih) religij so nekdanja pravila še vedno vsrkana v življenje verujočih, medtem ko se pripadniki nekaterih drugih vej udeležujejo le še

¹⁵ Etienne, B.: Radikalni islamizem, Cankarjeva založba. Ljubljana 2000, str. 121.

"obveznih" verskih obredov z enakim zanimanjem kot gledajo talk – show ali tedensko dokumentarno oddajo, bolj iz navade, ne vedoč, ali jih stvar še prav zanima.

To se izrazito kaže pri izražanju verske pripadnosti v Ameriki. »Običajen izraz za versko pripadnost je v Ameriki "religious preference", kot v "my religious preference is Lutheran", kar bi lahko prevedli z: "Rajši sem luteranec.". To primerjajmo z izrazom "veroizpoved", ki je še vedno v rabi v kontinentalni Evropi – "sem luteranske veroizpovedi". Izraz veroizpoved kaže na pričevanje, pripoznanje, celo na poslednjo pripravljenost na mučeniško žrtvovanje. Ameriški izraz pa, nasprotno, prihaja iz jezikovnega področja potrošništva (in tudi iz jezika ekonomskih ved – "preferences", kajti lestvice preferenc določajo tržne možnosti blaga ali usluge). Implicira neobveznost in opozarja na možnost, da v prihodnosti damo prednost nečemu drugemu. Zgodovinska ironija sodobnih evropskih razmer je, da na primer Nemeč nima v mislih drugega kot "religious preference", ko zase pravi, da je luteranske veroizpovedi.«¹⁷

Biblija in rabinsko judovstvo ne poudarjata askeze in odpovedi posameznika, da bi se ta približal Bogu. Kot že rečeno, gre za celotno ljudstvo duhovščine, ki mora posvetiti celotno eksistenco zmernemu uživanju darov, ki jih stvarnik daje ljudem na razpolago. Rabini celo poučujejo, da »bo moral človek pred Bogom-Sodnikom odgovarjati za vse dovoljene užitke, katerim se je odpovedal«¹⁸. Skrb za telo je dolžnost, kajti telo in duša sta združena. Dobro je jesti meso dovoljenih živali in piti vino, ki razveseljuje tako Boga kot človeka, ki skupaj s kruhom obeležuje sobotno slovesnost. Združiti se v zakon in imeti otroke je tudi obveza vsakega duhovnika, tako kot je molitev smiselna le v skupnosti, ne pa v izločenosti in samoti; hermitske prakse torej v judovstvu ni. Odpoved je predpisana le, kot že rečeno, za poglobljanje molitve in v primeru žalovanja. Izjemoma je askeza lahko tudi pot do odpuščanja napak in grehov. Prerok Jeremija se je na primer odrekel ženi in

¹⁶ Ibid., str. 120.

¹⁷ Berger, L. P., Luckmann, T.: Modernost, pluralizem in kriza smisla, Nova revija, Ljubljana 1999, str. 46.

¹⁸ Islam, cristianesimo, ebraismo a confronto, str. 112.

družbenemu življenju, da bi s tem neobičajnim obnašanjem opozoril na božjo besedo in z odpovedjo vsemu mesenemu odslužil kazen za grehe celotne skupnosti. Nekaj več zanimanja za asketske prakse je vladalo le po porušenju prvega templja, vendar je vedno prevladalo mnenje, da je mučenje telesa in samopovzročanje fizičnih ali psihičnih bolečin grešno dejanje.

Beseda askeza izhaja iz grščine (*askesis*) in pomeni vajo v čem oz. trening, v povezavi z odpovedjo telesnemu. Tako tudi koncept askeze ne izhaja iz biblije, ampak je v krščanstvo prišel iz grškega sveta, kjer so asketsko ideologijo in prakso dodelali predvsem stoiki in pitagorejci. Šlo je za metodično vadbo, ki naj bi vodila k obvladovanju človeških impulzov in želja. Kasneje so v askezi videli možnost za vzpon kontemplacije in mističnih doživetij v okviru religije. V nekaterih Esenskih skupnostih, kumranski sekti in v farizejskih krogih so bila zapisana tudi pravila glede asketskih praks; zato je v času svojega življenja celo Kristus veljal za »požrešneža« in »pijanca«¹⁹. Jezus Kristus je s svojim življenjem postavil odpovedovanje in vzdržnost v drugi plan, na prvo mesto pa je dal brezkompromisno poslušnost volji Očeta, ki jo je treba spoštovati tudi za ceno svojega življenja. Askeza postane torej prej zmožnost posnemanja Kristusa, s katerega usodo so verniki združeni po krstu.

V pričakovanju Kristusovega drugega prihoda je odpoved telesnim užitkom prešla na raven priprave na apokalipso. Z molitvijo in svetniškim življenjem se vernik lahko obvaruje skušnjav mesa in oči, ter tako brez greha ponovno pričaka odrešenika. V času preganjanja kristjanov je postalo dosledno oponašanje Kristusovega življenja in smrti zelo popularno. V srednjem veku pa je bila askeza razumljena predvsem kot boj proti skušnjavam in nizkotnim človeškim željam, boj, ki so ga v glavnem bili poklicni asketi oz. menihi. Askeza je tedaj pripadala nekakšni eliti, izbrancem boga, poklicanim. Kmalu je dualistični pogled na svet in na človeka povzročil pravo degradacijo človeškega telesa in materije, ki sta bila z dušo in duhovnim sedaj že nespravljivo ločena.

¹⁹ Sveto pismo, 1996, Mt 11, 18

Danes je askeza v krščanstvu mišljena predvsem kot sestavni del vere, kot pripravljenost k poslušnosti in razpoložljivosti za božji načrt, kot znamenje potrpežljivost. Ne gre torej več za neko sistematično odpovedovanje dobrinam, temveč poza, ki omogoča kristjanu, da se nekako prebije skozi nevarnosti in skušnjave sveta v pričakovanju odrešitve, azil pred grehom. Obenem je ta poza vsakodnevna priprava na največjo človekovo preizkušnjo, srečanjem s smrtjo, s katero se pokaže vernikova pripravljenost in poslušnost za božji načrt.

Askeza kot način vdanosti bogu se je v islamu utrdila šele po letu 662, s *hedžiro*, ko se je Mohamed preselil iz Meke v Yatrib. Poudarek je bil predvsem na notranjem obvladovanju človeških poželjenj, ki pa je v skrajnem primeru lahko preraslo v odpoved obleki, domu, dobri hrani in seveda ženskam. Vendar so bila vseskozi v ospredju predvsem mistična doživetja in kontemplacija, kot pa odrekanje svetu. Ena izmed tradicionalnih oblik askeze je potekala, kot že rečeno, v zadnji tretjini ramadana, ki jo je eden izmed članov vsake skupnosti preživel osamljen v mošaji, molil in študiral koran. Askeza je v islam prišla z vplivom indijske tradicije, predvsem budizma, dokončno pa jo je ustoličila neoplatonistična teorija o panteističnem monoteizmu. Tudi v skrajnih asketskih poskusih, pa je odpoved temeljila na popolni veri v Božjo previdnost.

V judovski religiji je v ospredju skupnost, ki kot skupnost duhovnikov tvori posameznikov univerzum, tvori torej posebno religiozno in sveto realnost, ki se razlikuje od profane realnosti in od profanega sveta. Po nastopu Kristusa se obrisi te realnosti zarišejo v vsakem posamezniku, se ponotranjijo. Posameznik pa sledi smernicam, ki mu jih nakažejo pooblašćene institucije in Kristusovi namestniki na zemlji. Pripadniki islama oblikujejo podobo svojega svetega univerzuma zlasti z branjem in razumevanjem Korana, kar podeljuje pravi čut za realnost. »To doživljanje je v bistvu hermenevtična situacija, v kateri se verniku razpre resnični smisel, ki obenem podeljuje resničnost njegovi eksistenci.«²⁰ Šele ta smisel, ki ga

²⁰ Corbin, H.: Storia della filosofia islamica, Adelphi edizioni, Milano 1991, str. 19.

ustvarja branje knjige, podeljuje resničnost obstoju verujočega in konstituira njegovo realnost. To velja v neki meri za vse tri religije knjige, zlasti pa za islam, katerega sveta realnost lahko nastane le z branjem svetih stihov.

2.4. Mojstri askeze

Ideja o sistematični odpovedi telesnim užitek v treh religijah knjige torej ni bila zapisana, dana kot ena izmed osnovnih potez teh religij, ampak je tako ali drugače pricurljala od drugod, bodisi iz indijske religiozne ali grške filozofske tradicije. Čeprav smo že podrobno razložili nekatere asketske prakse v islamu, krščanstvu in judovstvu, smo le omenili njihov izvor. Vse tri religije so si svoje poglede na askezo izposodile iz že izdelanih in preišljenih teorij ter preizkušenih praks in si jih nato po potrebi prikrojile. Če želimo pogled na telo in askezo v sodobnih kulturnih praksah primerjati z religioznimi fascinacijami v zvezi z njim, se moramo lotiti idejnih temeljev prvega in drugega razumevanja. Dojetje statusa telesa, njegovega vrednotenja, nas lahko pripelje v središče naše osrednje teme: žrtvovanja telesa in pojmovanja le - tega kot omejitve ali sredstva. Se pravi, ne v smislu ritualnega žrtvovanja, temveč v smislu spodkopanja avtoritete telesa, kot entitete, ki ima relativno avtonomne želje in neodtujljive potrebe po (določeni) hrani, pijači, počitku itd. in ki je izvor poželenja.

2.4.1 Domovina asketov – Indija

O judovstvu, krščanstvu in islamu sem v prejšnjih razdelkih pisala kot o uniformnih religijah, znotraj katerih veljajo enaka pravila za vse njihove člane, seveda pa to ne drži. Znotraj vsake izmed njih obstajajo manjše in večje, bolj ali manj institucionalizirane skupine, ki se kot veje bohottijo iz debla enega samega drevesa. Nekatere izmed teh vej, so si čez čas postale ravno tako nasprotujoče, kot bi pripadale drugi tradiciji. Enako velja za del, ki obravnava postmoderno družbo in posameznika pogreznjenega v virtualno medijsko realnost; tudi ta ni idealnotipski predstavnik človeške vrste, ampak uspeva le tam, kjer je omogočena povezava z

internetom, kjer se nahaja televizija, periodični tisk... Vendar je moj cilj zakoličiti neke osnovne poteze tega ali onega verovanja, da bi tako prepričljivejše vlekla primerjave in zaključke, ki ne bodo univerzalni, pa vendar dovolj reprezentativni. V takšnem duhu se bom v tem poglavju posvečala nekaterim izvorom asketskega načina življenja, ki koreninijo v Indiji. Indijska verstva, ki jih bom tukaj obravnavala, imajo (vsem razlikam navkljub) bistveno skupno lastnost, ki je vera v reinkarnacijo, ujetost v krogotok rojstev in smrti, pa seveda cilj vsakega vernika, ki je izhod iz tega kroga.

Za Hindujca²¹ je poslednji cilj *mokša* oz. osvoboditev, odrešitev in osamosvojitvev. Osvoboditev se nanaša na ujetost v krog ponovnih rojstev (*samsara*) in na navezanost na snovno. Odrešitev je dosežena, ko človek nadomesti nevednost s spoznanjem, ko pravilno razume resničnost in zavrže minljivo in navidezno. Ta pot vključuje jogo in asketsko prakso, zlasti pa gre za zatiranje hrepenenja, kajti hrepenenje je tisto, ki veže človeka na *samsaro*. Mokša je torej osvoboditev od zla, telesa, poželenja, jeze, propadanja in smrti. V hinduizmu se srečamo z asketskimi skrajneži, svetimi možmi - popotnimi *sadhuji*, ki so skoraj povsem goli in gredo s svojo jogo mimo danosti in zahtev telesa. Tudi »Mahatma Gandhi je večji del svojega zakonskega življenja preživel z ženo brez spolnih odnosov. Marsikaj v njegovem življenju priča o očitnem zanikanju sveta.«²²

Eden izmed očetov džainizma, Mahavira, kar pomeni, tisti, ki utira pot, se je želel osvoboditi že omenjenega kroga ponavljajočih se rojstev in smrti, zato je hodil po svetu gol, opravljal asketske vaje in se udeleževal religioznih razprav. Po trinajstih letih delovanja je dosegel razsvetljenje in postal zmagovalec (*džina*), se osvobodil, dosegel je neovirano spoznanje in postal popolna duša. Kasneje se je prostovoljno izstradal do smrti in vstopil v nirvano – poslednji mir. Džainizem je tako kot budizem ateistična vera. Ni torej boga, ki bi bedel nad ljudmi, ampak so ljudje prepuščeni sami sebi. Duša je po njihovem ujetnica snovnega telesa in z njim omejena. Karma

²¹ Hindujci so globoko navezani na svoje starejše (vedske) in mlajše bogove ter njihove avatarje (utelešenja bogov), so torej teistična vera.

²² Velika verstva sveta, 1987, str. 200.

(iz prejšnjih življenj podedovani negativni vzorci) izvira iz navezanosti na stvari, predavanja jezi, napuhu... in iz krive vere. Džainisti so odrekanje pripeljali do skrajnosti, saj mora tudi laik umreti od prostovoljnega stradanja, če se želi odrešiti. "Poklicni" asketi, pa se morajo odpovedati vsemu, se zaobljubiti resnici in miroljubnosti, čistosti, neprizadetosti od vsega, kar zaznavajo s čuti. Skratka, morajo popolnoma zanikati svoje telo, pa čeprav jih to pripelje do lastnega uničenja, samo tako dosežejo nirvano.

»Temeljna človekova težava je pokvarjen čut za vrednote, ki pripisuje stvarjem ali ljudem na svetu vrednost, ki je same po sebi ne morejo imeti. Nič v snovnem svetu ni vredno najvišjega spoštovanja in ničesar ni, na kar bi se mogli popolnoma zanesti.«²³ Tako se glasi druga izmed "štirih plemenitih resnic", do katerih se je dokopal Sidharta Gautama - Buda po dolgem iskanju rešitve za izhod iz krogotoka življenja in smrti. Legenda pripoveduje, da je Sidharta zapustil svojo družino in spoznanje začel iskati pod okriljem dveh brahmanov; kmalu je ugotovil, da ta pot ni prava, tako se je odločil za pot odpovedi materialnemu. Skupaj s petimi učenci je preživel šest let življenja v skrajni samoodpovedi in disciplini, a uvidel je le, da si uničuje zdravje in da tudi ta strategija ga ne bo pripeljala do razsvetljenja. Kasneje je to dosegel s premišljevanjem in meditacijo pod drevesom razsvetljenja oz. drevesom jasnovidnosti.

Buda je sicer res izbral srednjo pot, kljub temu ga je tudi ta pripeljala do zaključka, da je navezanost na stvari in ljudi na svetu zgrešena, da je avtocesta do sreče in blaženosti, torej nirvane, lahko zgrajena le na temeljih odrekanja, kot odrekanja pomena. Tudi v "plemeniti osmeri poti" ne najdemo nič, kar bi spominjalo na to, da ima snov kakršno koli, morda le čisto majhno vlogo pri doseganju sreče, razen takrat, ko je govora o tem, da jo je treba upogniti. Osmera pot obsega pravo spoznanje, mišljenje, govorjenje, obnašanje, pravi način življenja, pravo prizadevanje, razsodnost, zbranost duha. Duhovne kvalitete, ki posledično vodijo v prava dejanja, so tudi v Budovi teoriji bistvene, telesno pa je tisto, ki ga je treba

²³ Ibid., str. 235.

obvladati, ne sicer zato, da bi verujoči bival v onostranstvu v božji družbi, ampak da bi se osvobodil oblasti karme in preoblikoval svoje življenje tako, da bi začela nastajati "dobra karma". Želja ustvarja tesnobo, zato je treba izkoreniniti željo, ki korenini prav v telesu. Cilj pokoravanja telesa je torej tudi v budističnem, hinduističnem in džainističnem nauku na nek način usmerjen onstran življenja, onstran tega življenja v naslednje pozitivnejše reinkarnacije.

2.4.2. Filozofske šole z asketskim duhom

Popoln nadzor nad telesom je pomenil v nekaterih grških filozofskih šolah predpogoj za večjo svobodo duha; bistrina misli in nemoten sprehod po poteh razuma, popolno obvladovanje svojih mentalnih in duhovnih kvalitiet, za vse to je bila potrebna človekova neodvisnost od telesnega. Kvintesenca pitagorejskega nauka, boljše, pitagorejskega načina življenja, je bil ravno asketski duh. Pitagorejci so živeli v samostanu podobni skupnosti, njihov nauk temelji na principu, da je bistvo celotne dejanskosti v popolnosti števil. Tako je tudi njihovo etiko prevečala misel o harmoniji in so moralne vrline istovetili z določenimi števili. Kljub filozofskim in znanstvenim razsežnostim, v njihovem nauku prevladujejo predvsem religiozni in mistični nagibi. Pravo bistvo človeka predstavlja duša, ki jo je treba osvoboditi omadeževanja s telesnim. Pitagorejci so se tudi vzdrževali (podobno kot budisti) vsakega ubijanja, saj so verjeli v vsesplošno preseljevanje duš v telesa ljudi, živali, pa tudi rastlin. Človeška duša je pojmovana kot duša-demon, ki je za kazen vpeta v telo in prav asketsko življenje nam lahko to kazen izbriše. Obenem je sam Pitagora (ok. 570 – 500 pr. n. š.) po legendi imel božansko dušo in bil kot nekakšen utelešeni bog, ki se je (kot ostali prebujeni mojstri) že izvil iz cikla preseljevanja duš.

Pitagorejci so živeli v marginalnih skupnostih, kasneje so bili celo preganjani in pregnani, Platon (427 – 347 pr. n. š.) pa je bil predstavnik plemstva, kljub temu je kar nekaj iztočnic za izgradnjo svojega nauka o duši prevzel prav od orfikov in pitagorejcev, nanj so ti vplivali prav toliko, kot njegov učitelj Sokrat. Platon je

vseskozi poudarjal nesmrtnost duše v primerjavi z umrljivostjo telesa, ki je njena kletka in poguba. Telo (sōma) je grob (sêma) duše. Poželenja se morajo ukloniti umu, kajti vladavina uma je povezana z izvornim stanjem duše. Dejanja, ki vodijo v fizično ugodje se morajo skrčiti na minimum, da iracionalni del duše, kjer prebiva prvinska želja, ne bi ogrožal razuma. »Če torej vidimo, da je kdorkoli deležen nekih užitkov, tistih največjih, in vidimo njihovo smešno stran oz. njihovo sramotnost, je nas same sram in jih zasenčimo, jih skrijemo, kolikor je le mogoče.«²⁴ Težko bi dejali, da je Platon sam živel vzdržno, tega ne moremo trditi niti za njegovega slavnega učitelja, pogosto ju namreč srečujemo v veselih homoseksualnih družbah, ob polni mizi. Sokrat naj bi sicer bil, vsaj kot ga predstavlja Platon, mož, ki je bil sposoben živeti skrajno asketsko, skoraj mučeniško. Veliki grški filozof pa je šele v svojih kasnejših dialogih bolj vneto poudarjal pomen popolnega obvladovanja svojih strasti in tako deloma tudi živel. Platonov nauk ima tudi tisto komponento, ki pitagorejcem manjka, filozofsko upravičenost askeze. Kot ena največjih avtoritet antične filozofije in filozofije nasploh, daje pomembno težo diskurzu o dualistični strukturi sveta in razkolu med duhovnim in materialnim, pri čemer je prvo neizbežno podrejeno drugemu, tako kot je kasneje v filozofiji objekt podrejen subjektu.

Filozofska struja, katere ime je zaradi specifične asketske drže prešlo tudi v vsakdanjo govorico, so stoiki²⁵. Vzvišen odnos do snovnega sveta in asketsko prakso imenujemo tudi stoična drža. V stoiški etiki je človekov cilj živeti v soglasju z naravo; da bi dosegli takšno harmonijo, pa je potreben duševni mir, ki naj ga ne bi kalil noben afekt. Pretiran nagon izhaja iz napačnega vrednotenja in zmotne predstave, da je objekt strasti v celoti dosegljiv, ker to ne drži, ostaja človek nezadovoljen. Stoiški ideal je tako ravnodušnost oz. apatija, osvobojenost od afektov in dojetje, da zunanje dobrine nimajo nikakršne vrednosti za doseganje sreče. Odločilna je vrlina, ki se nahaja v etičnem uvidu o vrednosti stvari, to spoznanje je učljivo in temelji na pravem umu. Vendar sta pri stoikih dejavni princip

²⁴ Platone: Filebo, v *Tutte le opere* vol. 2, Newton, Roma 1997, (65e – 66a).

²⁵ Utemeljitelj stoiške filozofske smeri je Zenon iz Kitija (ok. 336-264 pr. n. š.), od stare, preko srednje, do pozne stoe, pa se njihova pot zaključí z Markom Avrelijem (121-180 n. š.).

(*logos*, um) in pasivni princip (*hýle*, snov) neločljivo povezana, prvi namreč oblikuje drugega.

Štirinajst stoletij kasneje se je v novem veku pojavil filozof, ki je rekel, da obstaja samo, v kolikor misli. Rene Descartes je definiriral svoj obstoj zgolj na podlagi svojega mišljenja, nato pa za jamstvo tega vpeljal boga. *Res extensa* (materialna, telesna substanca) obstaja samo kot posledica *res cogitans* (duhovne substance); telo obstaja samo skozi razum (*ratio*). Telo in duša sta od racionalizma naprej obstajala samo še kot popolnoma ločeni in le navidez ekvivalentni entiteti, kajti na vprašanje o tem, kaj dobimo, če začnemo iz nič, je odgovor vselej: misel o nečem. Materialno nam tedaj ne more a priori zagotoviti obstoja, smo v toliko, v kolikor mislimo, da smo. Bitje je mišljenje, duh je naš porok.

Leta 1844 se je rodil Nietzsche, ki »je prišel v zgodovino duha kot svojevoljen genij (...), za katerega so značilne strastna zavzetost, radikalna volja po prenovi, pronicljiva bistrovidnost in jezikovna magija«²⁶, vizionarstvo. Nietzsche se je odločil, da bo hegemoniji duše, kot hegemoniji morale naredil konec. »Če vzamemo, da je bila "*duša*" privlačna in skrivnostna misel, od katere so se filozofi upravičeno le neradi ločili – je mogoče to, kar se poslej učijo zamenjevati zanj, še privlačnejše, še skrivnostnejše. Človeško *telo*, ob katerem spet oživi in se utelesi vsa najdaljnja in najbližja preteklost vsega organskega nastajanja, skoz katero, čez katero in nad katero nekako teče neznanski, neslišen tok: telo je osupljivejša misel kakor stara "*duša*". Ob vseh časih so boljše kakor v duha (ali "*dušo*" ali subjekt, kakor se zdaj v šolskem jeziku reče namesto duša) verjeli v telo kot najpristnejšo posest, kot najzanesljivejšo bit, skratka kot svoj ego.«²⁷ Nietzschejevi zaničevalci teles so sedaj dokončno premagani.

²⁶ Burkard, F. P., Kunzmann P., Wiedmann, F.: DTV – Atlas filozofije, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1997, str.177.

²⁷ Nietzsche, F.: Volja do moči, Slovenska matica, Ljubljana 1991, str. 367.

3. ASKEZA, KI PRODUCIRA SEKSUALNOST

Askeza v okviru religiozних praks in nekaterih filozofskih nazorov torej funkcionira kot protistrup za telesne potrebe, ki bi lahko omajale duhovne, nematerialne entitete, bodisi čistost duše bodisi neomejeno delovanje uma (razuma). Odpoved določeni hrani v določenem času vernika povzdigne v sfero nadtelesnega, ga zbliža z bogom (v primeru teističnih verovanj kot so tri religije knjige) in mu, dolgoročno gledano, lahko zagotovi mesto v nebesih. Tudi v primerih, ko boga ni in gre samo za dušo (pri ateističnih religijah kot je budizem), je askeza temeljni kamen mostu, ki nas popelje iz ponavljajočega se kroga rojstev in smrti v nirvano. V nekaterih filozofskih šolah pa je bilo zanikanje mesa predpogoj za učinkovito izkoriščanje intelektualnih potencialov. Vendar odpoved hrani ni dovolj, vsi užitki telesa predstavljajo nevarnost na poti k cilju: na prvem mestu je seveda seksualnost. Asket mora v korist duše prakticirati kontrolirano seksualnost in jo po potrebi ukiniti. Osnovni korak na tej poti pa je odstranitev objekta želje; potrebno ga je zakriti, se mu izogniti za zidovi institucij, z begom v samoto, ali še bolje ga preprosto odmisлити kot objekt želje. V današnjem času smo spet priča masovnemu odpovedovanju hrani, dietam ali shujševalnim kuram, ki ohranjajo določene prvine asketskih praks, cilji pa so vse prej kot zveličavni. Telo ni več zatirano zaradi duhovnih vrlin, temveč zaradi njega samega, za njegov lastni videz in posredno ali neposredno za produkcijo seksualnosti.

3. 1. Medijska realnost

Tisto, kar je filozofe in pripadnike religij gnalo k zanikanju telesnega – obup nad kratkostjo svoje eksistence, potreba po transcendenci – žene, zaradi izgube globine, posameznika danes k popularizaciji telesa. Popularizaciji v smislu preformiranja svojega telesa v čim boljšo kopijo idealnega in postavitve tega kanoniziranega telesa na ogled skozi medije. Lepotna tekmovanja, za ženske in moške, pa tudi otroke, so le vrh ledene gore vseh tekmovanj, ki dajejo posamezniku možnost, da se pokaže oz. razstavi v vsej svoji kodificirani lepoti. Reality-showi in talk-showi omogočajo posamezniku, da razgali svoje najbolj intimno življenje (ali

vsaj na videz to stori) v medijih, pred občinstvom in tudi tako postane viden ter doda svoji eksistenci novo dimenzijo.

Ko pa neka oddaja nima karakteristik reality-showa, kakšna je tedaj njena oznaka? Irreality-show? Kadar nek program ali novica ni podana v "realnem času", ne poteka "v živo", ali to pomeni, da je posredovana v "nerealnem času", da poteka "v neživo"? Ali poteka "v mrtvo"? Žanr (televizijskih) nanizank se v angleščini imenuje *fiction*, dobesedno fikcija, izmislica, izmislek, izmišljaj, slepilo, domneva, ... simulacija. »Ko realno ni več to, kar je bilo, nostalgija dobi ves svoj pomen. Stopnjevanje izvirnih mitov in znakov realnosti. Stopnjevanje sekundarne resnice, sekundarne objektivnosti in sekundarne avtentičnosti. Vzpon resničnega, preživetega, oživitev figurativnega tam, kjer sta izginila objekt in substanca. Ponorela produkcija realnega in referenčnega, ki je vzporedna in superiorna ponoreli materialni produkciji: takšna je videti simulacija na stopnji, ki se tiče nas – strategija realnega, neorealnega, hiperrealnega, ki povsod podvaja strategijo odvrčanja.«²⁸

Legenda pripoveduje, da je oče Siddharte Gautame (bodočega Bude) sina obkrožil samo z mladimi, zdravimi in lepimi ljudmi, da bi ga obvaroval pred pogledom na trpljenje in mu s tem prikriji obstoj trpljenja sploh. Zato je Siddharto, ko se je prvič skrivoma izmuznil iz palače, tako prizadelo prvo srečanje s trpljenjem in minljivostjo, da se je odločil temu narediti konec. Oče je za sina prilagodil realnost, jo očistil vsega zloveščega in mu skonstruiral utopičen življenjski prostor, kraljestvo istega. Legenda se nadaljuje in uresničuje v realnosti, ki so jo za nas skonstruirali in nam jo posredujejo mediji. To je svet, ki je na las podoben izgubljenemu rajju, originalni sreči božanskega kraljestva, prvotni zlati dobi. Druga plat sicer obstaja, kot dvominutno poročilo v dnevno informativnih oddajah ali reportaža poljudnoznanstvenih oddaj, vendar izgine v trenutku, ko v roke vzamemo daljinski upravljalnik in se odločimo, da trenutno trpljenja pač ne bomo gledali. Za nekatere informativne oddaje velja celo praksa, da alternativno predvajajo slabe in dobre novice, s tem preprečujejo gledalcu, da bi se katarzično identificiral s tujo bolečino

²⁸ Baudrillard, J.: Simulaker in simulacija, Popoln zločin, Študentska založba, Ljubljana 1999, str. 15.

in zamenjal kanal; na ta način lahko uravnavajo razpoloženje in ne obremenjujejo pretirano občinstva. »Medijska institucionalizacija realnosti je postala najvidnejša oblika današnje dogme. Vendar ta nima nobenega vrhovnega štaba in nobene končne avtoritete. Moderna, ki se je rodila kot nasprotovanje lahkoverni izenačitvi vidnega in realnosti, je proizvedla decentralizirajočo tehnologijo, ki vizualizira, v kaj je treba verjeti. Čeprav brez centra, postaja medijska fikcija, ki definira namene in cilje, najpomembnejša referenčna točka po vsem svetu.«²⁹

Postavljeni smo pred fikcijo, ki se zdi resnična, ki jo na nek način tudi sprejemamo kot resnično, postavljeni smo pred novo teodicejo, pred nov konglomerat mitoloških pripovedk, novo mitologijo. Ta nova velika zgodba, ki se je začela po ukinitvi vseh velikih zgodb in vase posrkala vse male zgodbe, se umešča v nov čas in spreminja njegovo koncepcijo. V uvodnem poglavju sem že omenila koncepcijo časa, ki je značilna za dobo mita, in tisto, ki se je institucionalizirala s krščanstvom. Mitološki čas je ciklični čas, vzpostavljen skozi prelomnice (zaznamovane z rituali in praznovanji), ki se vedno znova vračajo v določenih časovnih obdobjih. Za mit je značilno, da ustvarja iluzijo o resnici oz. sistemu resnic. Pri mitosu tako ne gre le za vero, ampak za poskus ureditve kozmosa, saj mit izvorno ne pomeni pravljice, ampak je tesno povezan z razodetjem resnice, s podelitvijo smisla. Živeti v mitičnem času pomeni živeti v mitičnem svetu, ki ni dejanskost, ampak zlit z realnostjo samo tvori popolnoma nov, kredibilen in zaokrožen univerzum. Medtem ko pri religijah utemeljenih na sveti knjigi gre za razodetje resničnega sveta, ki obstaja vzporedno s svetom neverujočih in je bolj dejanski od njega.

Svet, ki nam ga sedaj že uniformirano posredujejo mediji, je svet, kjer kraljujejo novi heroji in nove boginje, vendar nič drugačen od antičnega mitičnega konstrukta ali vzporednega razodetega sveta, saj tudi ta skuša proizvesti iluzijo o resnici in nam podeliti nov smisel. Ritualni, ki nam zagotavljajo urejenost in kontinuiteto v tej tvorbi so programi (nadaljevanke, oddaje, filmi...), ki jih ne smemo zamuditi, so članki, ki imajo točno določeno mesto, da jih lahko vselej najdemo, je sedenje za ekranom, ki je nadomestilo klečanje, je klik računalniške miške, ki nam zagotovi stik

²⁹ Gazdić, S.: Nasilje in post ali Esej o nasilju v postmodernem svetu, Društvo Apokalipsa, Ljubljana 1997, str. 59.

z vzporednim svetom. Če se karkoli od tega nenapovedano spremeni, smo besni, ker so nam vzeli tisto, kar je osmišljalo nek termin. Medijsko posredovana, virtualna resničnost nas fascinira se nas dotika. »Prav tako kakor v mitu se tudi v njej izgubi specifičen prostor-čas dogodkov in stvari. Le da zdaj avtonomija stvari in človekovih dejanj izginja v tehnologiji komuniciranja, namesto v arhaičnih ritualih.«³⁰ Čas mita lahko postavimo v predzgodovinsko obdobje, informacijski čas pa zaznamuje začetek postzgodovinske dobe. Priča smo namreč koncu linearnega zgodovinskega časa, ki ga je povzročilo razodetje Tore ali Kristusova inkarnacija ali Mohamedovo preroštvo. Religije knjige namreč sledijo premočrtnosti napisanega, saj sta v knjigi prej in pozneje med seboj nezamenljiva.

3.2. Idealna duša vs. idealno telo

»Mišičnjak je odličen primer sedanjega trenda v smislu prehoda od notranjosti k zunanosti, od duše k telesu in videzu, pri tem pa je paradigmatičen prav njegov postopek mukotrpnega in dolgotrajnega treniranja in modeliranja telesa. Telo onstran sveta industrijskega dela in njegovih taylorističnih in fordističnih discipliniranj je estetsko in vzdržljivo, takšno pa ni po sebi, ampak sta njegova atraktivnost in moč, namenjena tako prostočasnim dejavnostim, druženju in javnemu nastopanju kot seksu, pridobljena z vrsto vaj in postopkov.«³¹ Askeza in hedonizem torej nista več nekompatibilna, ampak sočasna elementa discipliniranja tako človekove zunanosti kot tudi notranjosti, s tem, da je druga podrejena prvi, vidni podobi. »In to telo ni le goli objekt slučajnostnih investiranja njegovih moči in videza, ampak je del novih artikulacij subjekta, ki se uprizarja in razkazuje, ki ni le intelekt ali "lepa duša" omikanega meščanstva, ampak je "jaz, ki se uprizarja", in stopa na sceno in jo vzpostavlja.«³²

Značaj kot komponenta duha se umika v ozadje, videz postaja relevantnejši v luči produkcije vtisa. Imidž in nastop sta pomembna dela posameznikove osebnosti, ne v karakternem smislu, temveč v pomenu javne podobe in samopodobe.

³⁰ Ibid., str. 87.

³¹ Strehovec, J.: Performance art in jaz, ki se uprizarja, v Časopis za kritiko znanosti, št. 162/63, Ljubljana 1993, str. 198.

Holliwoodska ikonografija in vseprisotno oglaševanje ter ideologija o povezavi med družbenim ugledom, uspešnostjo in fascinantnostjo diktira posameznikov odnos do lastnega telesa. Individuum se tedaj distancira od svojega telesa in ga želi preoblikovati, njegov cilj je doseči idealno telo »vzpostavljeno preko filmske, video in tabloidne množične kulture«. ³³ V ta namen se je, poleg nasvetov iz periodičnega tiska, razvila prava industrija priročnikov za uspeh – knjižnih svetovnih uspešnic. V katalogu knjižnega kluba Sveta knjige nam na straneh v kategoriji nadnaslovljeni "rojeni za uspeh" ponujajo knjige: Bogati očka, revni očka (Kaj svoje otroke učijo bogati, revni in ljudje srednjega sloja pa ne), Čustvena inteligenca in Čustvena inteligenca na delovnem mestu, Kako uspešno vodimo ljudi (Prepoznamo svojo voditeljsko moč in osvojimo spretnost, ki je potrebna za uspeh), Kako do uspeha (Nasveti za poslovni in osebni uspeh). V kolikor niso zadovoljni določeni kriteriji videza in obnašanja, določenega imidža, sledi izobčenje, odrinjenost, nepriljubljenost, prav tako, kot je v preteklosti skupnost grajala posameznika in se mu je bog odrekel.

3.2.1. Ne delaj si rezane podobe... ustvari si medijsko

»V nasprotju z veliko večino religij v judovstvu nimamo reprezentacij boga, ne v naturalistični ne v abstraktni in ne v simbolični obliki, ampak je prisoten samo metaforični opis njegovega bistva in njegovega delovanja.« ³⁴ Bog je namreč takoj sporočil preko Mojzesa: »Ne delaj si rezane podobe in ničesar, kar bi imelo obliko tega, kar je zgoraj na nebu, spodaj na zemlji ali v vodah pod zemljo!« ³⁵ Ta prepoved korenini v nasprotovanju ostalim kultom in tradicijam, kjer so bogovi v glavnem imeli zoomorfne in antropomorfne lastnosti, njena upravičenost pa je v ekskluzivni božji pravici do stvarjenja in ustvarjanja. Reprodukcijske narave, živali, zgodovinskih dogodkov... so bile dovoljene le, če ni bilo nevarnosti, da bi sprožile njihovo oboževanje, če so služile le kot ornamenti in niso motile vernikov pri obredju in molitvi. Stara zaveza in z njo ta prepoved velja tudi za krščanstvo, vendar se tu

³² Ibid., str. 198 – 199.

³³ Ibid., str. 200.

³⁴ Islam, cristianesimo, Ebraismo a confronto, 2002, str. 368.

³⁵ Sveto pismo, 1996, 2 Mz 20,4.

zaplete, ker je Jezus Kristus vstopil v zgodovino in bil tudi fizično prisoten na zemlji v človeški podobi, obenem pa je bil tudi bog, zato se je čaščenje podob v krščanstvu bolj razbohotilo. V islamu je čaščenje ikon načeloma strogo prepovedano, vsa teologija pa je složna v prepovedi ustvarjanja tridimenzionalnih podob oz. podob, ki mečejo senco. Ampak Bog (Alah) je tudi ustvaril človeka po svoji podobi.

»Prepovedi upodabljanja v določenih kulturnih praksah in zavrnitvi videnja – denimo žensk v islamu – zdaj sledi kulturno zapovedano videnje, s preekspozicijo vidnega dobe animirane podobe, ki nadomešča podekspozicijo dobe pisave.«³⁶ Ta Viriliojev stavek nam odpre pot za dvojno problematiziranje. Najprej je tu hiperprodukcija vidnega, videza, podob in ikon, nato pa posledična minimizacija pisanega. Kolaps napisane besede pomeni tudi zlom religij, ki temeljijo na knjigi, saj je metaforični opis božjega bistva, da to ostane neokrnjeno, možen le preko pozornega branja knjige vseh knjig ali preko posvečenega in pooblaščenega medija (npr. duhovnika). »Toda s prehodom iz reprezentacije v prezentacijo in potem v simulacijo smo priče procesov transmutacije in spremembe metafore v metamorfozo. Spremenjena oblika postane svoja lastna manifestacija«³⁷ z značilnostmi realnih objektov. Tako je bog dokončno izgubil svoj kreativni veto, Adam pa se je podal na pot neodvisnega ustvarjanja podob oz. simulacij.

Simulirati naj bi pomenilo: napraviti se podobno, »privzeti videz, hliniti se, prenařjati se«³⁸. Baudrillard pa razlikuje med hliniti in simulirati. Namreč »hliniti ali prikivati puščata princip resničnosti neokrnjen: razlika je vedno jasna, je samo zakrinkana. Simulacija pa postavi pod vprašaj razliko med "resničnim" in "lažnim", med "realnim" in "imaginarnim".«³⁹ S to predpostavko je Baudrillard v svojem delu *Simulaker* in simulacija vpeljal svoj pojem simulakra in razmišljal o simulaciji božanstva skozi ikone ter o strahu ikonoklastov, da bi "vidna mašinerija ikon" nadomestila "čisto in intelegibilno idejo Boga". Simulakri so vsemogočni, ker lahko

³⁶ Virilio, P.: *Hitrost osvoboditve*, Študentska organizacija Univerze, Ljubljana 1996, str. 98.

³⁷ Gržinič, M.: *V vrsti za virtualni kruh*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1996, str. 52.

³⁸ Verbinc, F.: *Slovar tujk*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1987, str. 654.

³⁹ Baudrillard, 1999, str. 11.

izbrišejo Boga iz zavesti ljudi »in dajo slutiti uničujočo, izničujočo resnico, da v bistvu Bog ni nikoli obstajal drugače kot simulaker, ali celo da Bog sam ni bil nikoli nič drugega kot lasten simulaker«⁴⁰. Kaj pa človek, ki se napravi podobnega, ki privzema (kanoniziran) videz, ki postaja replikant, ki simulira, da je nekaj, kar v resnici ni, nekaj, kar v realnosti morda sploh ne obstaja?

Pri ustvarjanju svojega imidža, se ljudje zgledujejo po pop-ikonah iz sveta glasbe, filma, televizije... Mediji namreč proizvajajo osebnosti in nato še njihove replikante tako, da se polastijo označevalca in ga vežejo na določen tuj označenec.

Baudrillard se sprašuje, kaj se zgodi z Bogom, ko se razprši po ikonah, ko se razmnoži s simulakri; kaj pa je s Človekom izpostavljenim žarčenju preekspozicije vidnega? Ko individuum namreč pristane na prestop iz notranjega na zunanje, v kraljestvo vizualnega in vizualizacije in v domeno kanoniziranega videza in vida, ki mu je tuj, se zanika kot individuum.

3.2.2. Sodobne asketske prakse

V drugem poglavju sem govorila o Mahaviri (enem izmed očetov džainizma), ki je ob koncu svojega stradanja postal popolna oz. idealna duša; njegovo skrajno prizadevanje, pa je v vseh religioznih ljudeh prisotno v nekoliko milejši obliki. Vsi goreči verniki si želijo postati dovolj popolne duše, da bi jih bog po smrti sprejel v svoj večni univerzum, ravno tako, kot si želi posameznik v postmoderni situaciji popolno, idealno telo, da bi lahko bil del popularne kulture. Zastarela idealna duša je prepustila svoje mesto trendovskemu idealnemu telesu. Tako razmišljanje me je spet pripeljalo k Platonu in njegovi definiciji umetnosti kot *mimesis mimeseos*, posnetek posnetka. Umetnost po Platonu je tista, ki posnema resnične stvari, ki pa so že same posnetki večnih idej in je na ta način dvojni posnetek, dvojni odkik od prvotnega idealnega fenomena. To rangiranje lahko sedaj prenesemo na pojme idealnega telesa, našega nepopolnega telesa in telesa, ki ga modeliramo, da bi dosegli ideal. Postavljeni smo pred situacijo, kjer je individualno telo pred

⁴⁰ Ibid., str. 13.

preobrazbo na najnižji stopnici. Nad tem posnetkom posnetka je telo, ki ga preoblikujemo z vadbo in odrekanjem ter sledenjem oglasom, transcendentalni status pa pripada idealnemu medijskemu telesu. Telo v prvotnem stanju je torej dvojni odmik in tudi po temeljiti transformaciji ni to, kar bi "moralo" biti, ampak ostaja le slab približek.

Do tega približka se je mogoče dokopati hitro in učinkovito, obljublajo oglasi, z nakupom tega ali onega proizvoda, od shujševalnih tablet do pripomočkov za vadbo, ki zahtevajo minimalen fizični napor. Ko tu in tam še ponujajo nujne shujševalne kalvarije, kjer ponovno robantijo z relativno in absolutno prepovedanimi živili, zapovedujejo in ukazujejo, čeprav le svetujejo. Religije knjige so oder prepustile novim oblikam veroizpovedi, ki zapovedujejo lepo telo in katerih svete spise lahko dnevno, tedensko ali mesečno kupimo v boljše založenih trafikah.

V oktobrski številki slovenskega Cosmopolitana je v kategoriji "Cosmo fit" vsem cosmopolitčankam na voljo "četverna pot", sodobna različica bolj znane Budove "plemenite osmere poti". Obe poti nam namreč nudijo rešitev, kako se iztrgati kraljestvu želje; pot Bude iz neskončnega kroga rojstev in smrti, pot, ki nas reši negativne karme, cosmo-pot pa je pot iz neskončnega ponavljanja neuspešnih shujševalnih poskusov, pot, ki nas odreši odvečnih kilogramov. Najprej so našteje paste, ki pretijo sodobnim asketom, nato še njihove rešitve. Dieto namreč uniči obup nad tem, da kljub zmanjšanemu vnosu kalorij za nekaj dni, ni nobenega vidnega rezultata. Rešitev je v zaupanju, da lahko minejo celi tedni, preden se poznajo rezultati diete (zmanjšane vnosa kalorij). Svojo presnovo lahko asket pospeši s telesno aktivnostjo štirikrat na teden po pol ure. Dieto uniči tudi razmišljanje, da uživanje posladkov dva večera zapored, uniči cel teden hujšanja. Rešitev je v zavedanju, da nekaj sladkih užitkov verjetno ni več kot 1000 kalorij in ne more uničiti celega tedna hujšanja; slabo vest je mogoče utišati z dodatno telovadbo. Dieto uničuje tudi občutek, da je asket brez energije in da njegovo telo ne more delovati na nizkokalorično hrano. Rešitev je v razumevanju, da je odpovedovanje lahko pretirano, tedaj je treba povečati vnos kalorij, piti veliko vode in razdeliti

»dnevno količino hrane na pet ali šest majhnih obrokov na vsake dve do tri ure, da (...) sladkor v krvi ne pade preveč.«⁴¹ Dieto pa lahko uniči tudi vpliv ljudi, ki se normalno prehranjujejo in otežujejo upiranje hrani. Rešitev je tedaj preprosta: izogibati se prostorov, kjer je asket lahko mimogrede zapeljan. Amen.

V krščanstvu je še najbliže osmeri budovi poti pot sedmih blagrov, pot tistih, ki si bodo zagotovili nebeško kraljestvo in gledali Boga. Tako nam tudi prva točka zgornje Cosmo-poti pravi: blagor tistim, ki zmanjšujejo vnos kalorij, zakaj oni bodo izgubili kilograme; blagor vztrajnim, zakaj oni bodo obdržali idealno težo; blagor vitkim, kajti njim so odprta vrata show-biznisa... Pod točko dva je v duhu odpuščanja opisano, kako se najuspešneje pokesamo za (pre)grešna dejanja, spoved in pokora sta enaki dodatni telovadbi. Tretjo točko lahko primerjamo s Kristusovim tolmačenjem relativnega sobotnega počitka ali z relativno prepovedjo v islamu, kako je v skrajnih situacijah nujno nespoštovanje določenih predpisov. Skratka, če se tisti, ki hujša, ne počuti najbolje, lahko tudi kaj več poje. Četrty korak k popolni postavi v sebi skriva zelo znano biblijsko metaforo o zavajajočem delu telesa: »Če te tvoja roka pohujšuje, jo odsekaj! Bolje je zate, da prideš pohabljen v življenje, kakor da bi imel obe roki, pa bi prišel v peklenko dolino, v neugasljivi ogenj.«⁴² Ta korak lahko tudi povežemo s pokritostjo žensk v islamu, ki moškimi olajša spoštovanje božjih zapovedi. To pa pomeni, da se moramo stvari, ki nas vpeljujejo v (prehrambeno) skušnjava, izogibati, samo tako lahko vnos kalorij ostane v sprejemljivih mejah.

3.2.3. Izgledam torej sem!

Nasveti o tem, kako do popolnega videza pa gredo še dlje, vedno več je namreč oglasov za lepotne operacije za vsakogar. V italijanskem magazinu Grand Hotel je posvečen izboljšanju dekolteja obsežen članek, z naslovom: Dekolte, odporen na večerne obleke. Članek je zelo primeren za našo obravnavo, saj nas že v nekaj stavkih popelje od nedolžne telovadbe do lepotne kirurgije. Najprej svetujejo

⁴¹ Cosmo fit, triki, kako se držati diet, v Cosmopolitan, Slovenija, Oktober, Ljubljana 2002, str. 60.

preventivni pregled pred ogledalom, v kolikor je opaziti kakšno estetsko nepravilnost, svetujejo preprosto telovadbo, s katero je mogoče težave odpraviti. Sledi nekaj zapovedi, ki jih je treba spoštovati za "labodji vrat": Ne spite s previsoko blazino. Ne berite v postelji zleknjeni na bok. Zjutraj se široko nasmehnite za nekaj sekund, da boste razgibali vratne mišice. Zvečer, po čiščenju obraza, si masirajte vrat in dekolte z ledeno kocko in nato vrat ovijte v svileno ruto. Če vse to ne zadostuje in so na vratu še vedno nepravilnosti in gube, dajejo praktičen nasvet v zvezi z lepotno kirurgijo. »Če si želite "zlikati" kožo na vratu, je lifting kot nalašč za vas. Kirurg naredi na koži majhne zareze, nato nategne kožo in jo prestavi tako, da zgladi gube in nepravilnosti. V primeru dvojnega podbradka vam izsesa odvečno maščobo z majhno slamico. Poseg lahko opravite kar v ambulanti z lokalno anestezijo. Cena je lahko zelo različna, odvisna od izbranega kirurga, vendar se račun giblje nekje od dva tisoč do štiri tisoč evrov.«⁴³

Ekstremna primerka in samooklicana preroka čudežev plastične kirurgije sta živi lutki Cindy Jackson in Miles Kendall, ki sta prestala skupno 65 posegov, da bi bila videti kot znani lutki Barbie in njen plastični spremljevalec Ken. Najprej je nastala živa Barbie, ki se je zaradi števila lepotnih operacij za izboljšanje svojega videza zapisala v Guinnessovo knjigo rekordov in kmalu vstopila v glamurozni svet slavnih in bogatih. Gnan od enake želje je kasneje pod njenim mentorstvom nastal še živi Ken, katerega pravo ime je Tim Whitfield – Lyne, njegov psevdonim: Kendall, pa je skovanka imena Ken in besede *doll*, lutka.

Dostopnost in priljubljenost plastične kirurgije pa ne nakazuje le željo, da bi ustrezali trenutnim normam o lepoti, ampak tudi vsesplošno težnjo po ohranjanju telesa skozi čas, vztrajanju v (večni) mladosti. Prav telesno starost je sedaj mogoče odložiti in treba jo je odložiti za kar se da dolgo. Na to pa kaže tudi vedenjski in modni stil, ki skuša zadržati staranje z relativno homogenim stilom oblačenja in obnašanja – "*uni-age behavioural style*". Pri čemer otroci postajajo vedno bolj podobni svojim staršem, medtem ko se odrasli vedejo in oblačijo vedno bolj

⁴² Sveto pismo, 1996, Mr 9, 43.

⁴³ Grazi, E.: *Decolte a prova di abito da sera*, v *Grand Hotel*, št. 37, let. LVII, Milano, 2002, str. 28-29.

mladostniško. Prej je bilo kljubovanje času in minljivosti legitimna karakteristika duše, sedaj je to postala težnja telesa.

Sodobni posameznik se torej konstituira tudi preko svojega načina oblačenja, preko predmetov, ki jih poseduje in uporablja. Stvari oblikujejo našo osebnost in naše življenje! To je odkrito sporočilo velike večine oglaševalskih sloganov, ki sugerirajo, naj dojemamo sebe in druge kot imetnike ali neimetnike določenega artikla, kot uporabnike ali neuporabnike določenih storitev. Ponovno se je tudi vrnil trend oglaševanja z znanimi osebnostmi popularne kulture, češ, da ta izdelek uporabljajo. Takšen primer so znane reklame za ličila z manekenkami in igralkami in s slogani: "Ker se cenim!" ali "Verjemite v lepoto!". Oglasi za ure z obrazi iz sveta športa, ki sprašujejo: "What are you made of?". Neki slani piškoti (z manj maščobe) znanega italijanskega proizvajalca se imenujejo "Essere", kar lahko slovenimo z "Biti", spremlja pa jih fraza "Naravno vitek.". Neka druga znamka, pa prodaja krekerje z imenom "Magretti" ali "Suhci", saj razlagajo, da je individualna izbira cilj, ki je v modernem načinu življenja, vedno bolj obvezujoč. Oglasi za avtomobile zelo pogosto omenjajo, da je naše življenje prav takšno, kakršen avto vozimo: "Življenje je zaporedje trenutkov. Je zavedanje, da lahko vsakega izkoristimo." Ali še "Ustvarjen za življenje. Narejen, da traja." Subjekt potrebuje predmet, potrebuje objekt, da bi z njim definiral svoje bistvo. Posedovani predmeti ne definirajo več le človekove zunanosti, ne povedo samo, kakšen je, ampak tudi to, da je. Z objekti človek sedaj zakoliči svojo esenco in svojo existenco. Ko se namreč z nakupovalnim vozičkom ustavi pred polico s slanimi piškoti, se vpraša: Biti ali ne biti! »Poslej je objekt tisti, ki lomi subjekta in mu vsiljuje svojo prisotnost in svojo negotovo formo, svojo diskontinuiteto, svoje razkosanje, svojo stereofonijo, svojo umetno trenutnost. Moč objekta je v tem, da si utre pot celo skozi umetnijo, ki smo mu jo mi vsilili. Za neke vrste maščevanje gre: Objekt postane tuji atraktor. Očiščen sleherne iluzije po zaslugi tehnike, očiščen sleherne konotacije smisla in vrednote, iztirjen, se pravi izvržen iz orbite subjekta, postaja čist objekt, super-prevodnik iluzije in ne-smisla.«⁴⁴

⁴⁴ Baudrillard, 1999, str. 272.

3.3. Hegemonija istosti in izguba smisla

»Voljo do lepote, do vztrajanja v *enakih* oblikah, sem vzel za začasni pripomoček za ohranilo in zdravilo: temeljno pa se mi je zdelo večno ustvarjajoče snujoče kot *večno k podiranju prisiljeno*, vezano na bolečino. Grdost je oblika gledanja stvari, če hočemo dati smisel, *nov* smisel obrezsmiselnemu: nakopičena moč, ki ustvarjajočega sili, da dosedanje občuti kot nevzdržno, ponesrečeno, vredno zanikanja, grdo.«⁴⁵

Gary Day pravi, da je težnja po poudarjanju zunanosti poskus kompenzacije zaradi izgube notranjega, globljega; takšno izpostavljanje pa ima za posledico, da telo postaja potrošno blago. »Razumeti telo kot potrošno blago pomeni, ironično rečeno, odpraviti razliko med telesi, ki delujejo kot del subjektivnosti (...) Kot potrošno blago se telesa med seboj čisto nič ne razlikujejo. Poudarek na idealnem telesu, ki se pojavlja ne le pri bodybuildingu, marveč tudi v večini reklam, gledalca poleg tega spodbuja, da o vseh drugih tipih telesa razmišlja kot o odstopanju od ideala.«⁴⁶ Ideala, ki ga moramo doseči, da bi bil naš jaz celovit, ker po različnih poskusih tega še vedno ne dosežemo, se moramo s svojim telesom sprijazniti, sprijazniti se z njim, kot z dragim artiklom, ki smo ga kupili in nato ugotovili, da ima napako, vendar ga ne moremo zamenjati, zato ga bomo skrušeni uporabljali takšnega, kakršen je.

Z Dayevo trditvijo o ukinitvi razlik med telesi pa smo ponovno pri Baudrillardu in njegovi teoriji o uničenju drugosti. »Smo žrtve, in to prav nič alegorično, virusa, ki uničuje drugost. In še bolj kot pri aidsu lahko predvidevamo, da nas nobena veja znanosti ne more ubraniti pred viralno patologijo, ki s protitelesi in z imunskimi strategijami pelje naravnost k uničenju drugosti. Če ta hip virus ne prizadene biološke reprodukcije vrste, pa zato prizadene še bolj temeljno funkcijo, namreč simbolično reprodukcijo drugega, v korist klonirane, aseksualne reprodukcije posameznika brez vrste. Če ostanemo brez drugega, smo brez spolnosti – in če smo

⁴⁵ Nietzsche, 1991, str. 238.

⁴⁶ Day, G.: V razmislek: Bodybuilding in druge zadeve, v Časopis za kritiko znanosti, št. 162/63, Ljubljana 1993, str. 203.

prikrajšani za spolnost, smo tudi brez simbolične pripadnosti kateri koli vrsti.«⁴⁷ Svetost pripada istim, profanost je pripadla drugosti. Drugost je greh, drugost je treba izgnati. Medijem je končno uspelo tisto, za kar so si v preteklosti prizadevale in si še danes (morda še z večjo vnemo) prizadevajo vse velike religije, postati edini ponudnik resnice. Združiti človeštvo pod žezlo enega boga in ponovno vzpostaviti stanje prvotne utopične idile, kjer vsi skupaj v enem duhu kričijo božje ime, kjer razlik, drugačnosti, drugosti ni.

Človek je bitje primerjave, lahko celo trdimo, da obstaja kot individuum le skozi primerjavo. Na tem principu temelji tudi zavest o lastni telesnosti, ki se tematizira preko doživljanj, s katerimi dosežemo polje izkustev, na katerih lahko zraste smisel. »Tudi vsako izkustvo zase še ne bi imelo smisla. Toda s tem, ko se jedro izkustva loči od doživljajskega temelja, zavest dojame odnos tega jedra do ostalih izkustev. Najenostavnejše oblike takih odnosov dojemamo kot "isto", "podobno", "drugače", "enako dobro", "drugače in slabo" itd. Tako se oblikuje najelementarnejša stopnja smisla.«⁴⁸ Lingvist Ferdinand de Saussure je dejal, da jezik temelji na razliki in odnosu med označevalci, da se torej smisel tvori le preko difference, tako je tudi posameznik lahko posameznik le skozi razliko, namreč brez te individuum izgubi svoj smisel. »S tem, ko izločimo drugo v vseh njegovih oblikah (bolezen, smrt, negativnost, nasilje, tujost) – če ne omenjamo rasne in jezikovne drugačnosti – in ko odstranimo vse posebnosti, da bi tako zasijala popolna pozitivnost, hkrati izločimo tudi sami sebe. Borili smo se proti negativiteti in smrti z izkoreninjanjem zla v vseh njegovih oblikah. Ko izločimo delo negativnega, smo sprostili pozitiviteto in ravno ta je danes postala morilska.«⁴⁹

Berger in Luckmann opozarjata v svoji knjigi *Modernost, pluralizem in kriza smisla*, da imajo mediji ključno vlogo pri orientaciji smisla, sedaj lahko že rečemo da imajo mediji večinski delež pri sami produkciji smisla in posledično tudi krizi smisla. Kajti prišli smo do točke, kjer je produkcija informacij vse večja, smisla pa je vedno manj. Baudrillard obravnava tudi možnost, da informacija direktno uničuje in nevtralizira

⁴⁷ Baudrillard, 1999, str. 311.

⁴⁸ Berger, Luckmann, 1999, str. 12.

⁴⁹ Baudrillard, 1999, str. 312-313.

smisel in pomen, s tem ko ne omogoča komunikacije, ampak uprizarja komunikacijo, tako pa tudi ne proizvaja smisel, ampak uprizarja smisel. A kaj se zgodi, ko medij sam dela dogodek, še več, ko se medij staplja z realnostjo in ju je nemogoče ločiti? Medij ni več tisto, kar naj bi bil – posrednik. »Ni več medijev v dobesednem pomenu besede (govorim predvsem o množičnih elektronskih medijih) – torej posredniške inštanice neke realnosti za drugo realnost, nekega stanja realnega za drugo stanje realnega. Niti v vsebinah niti v obliki. (...) Absorpcija enega pola v drugega, skrajšanje vsakega diferencialnega sistema smisla med poli, razbitje različnih terminov in opozicij, tudi opozicije medija in realnega – torej nezmožnost vsakega posredništva, vsake dialektične intervencije med obema ali od enega do drugega. (...) Odveč bi bilo sanjati o revoluciji vsebin, odveč bi bilo sanjati o revoluciji oblike, saj sta odslej medij in realno ena sama nebuloza, nerazločna v svoji resnici.«⁵⁰

3.4. Hiperprodukcija seksualnosti in njeno izginotje

V okvirih določenega verovanja ima, kot smo že povedali, seksualnost točno določeno mesto, ima svoj smisel in svoj pomen za skupnost in za posameznika v okviru danega božjega načrta. Zapovedan je bil čas, ko se je bilo treba vzdržati spolnih odnosov, in čas, ko so bili dovoljeni; zapovedana je bila tudi zakonska zveza kot predpogoj zanje. Določene veje judovske, krščanske in muslimanske religije v nekaterih državah še vedno skušajo zajeziti seksualno svobodo in pri tem dosegajo najrazličnejše rezultate. Nasploh pa so tudi najortodoksnejši sčasoma morali popustiti pred vseprisotnostjo seksualnosti, ki se ne skriva več za tančico metaforike, ampak je na udaru, v prvi vrsti v boju za pridobitev osebne, medijske, potrošnikove... naklonjenosti. Kdor se je posvečal oz. se posveča askezi iz religioznih nagibov, lahko upa, da bo prišel do boga ali razsvetljenja, danes uspešni asketi pač pridejo prej do seksa.

Vendar je s tem področje seksualnosti ponovno postalo na nek način absurdno normirano in nedoločljivo obenem. Vse bolj, ko je postala to priljubljena, celo obvezna, tema vseh mogočih razprav (od resnih do nevmesnih), ko so že vsepovsod

⁵⁰ Ibid., str. 105.

na voljo eksperti za morebitna vprašanja in težave, ko je obisk seksologa postal vsakdanjost tistih, ki skušajo rešiti sebe ali partnerja pred seksualnim brodolomom, je sama seksualnost postala problematična. Vzniknil je problem o pravilni oz. uspešni seksualnosti. Kako zapeljevati in biti zapeljani, kako zadovoljevati in biti zadovoljeni, kako se samozadovoljevati, vse to ni več nekaj samoumevnega. Nasveti o tem, kako biti seksualno uspešni, so prav tako pomembni in pogosti kot tisti za uspešno kariero ali uspešno kuhanje; poraz na enem ali drugem področju je pač poraz. Prav zato je treba seksualnost razumeti, jo razgaliti, jo razdelčkati in razstaviti na prafaktorje, se o njej pogovarjati kadarkoli in vsepovsod. V svetovno popularnih mesečnikih namenjenim tako ženskam kot moškim, so vseskozi prisotni članki z nasveti o novih uspešnih položajih, ki se zgledujejo po kamasutri ali tantričnem seksu in zagotovo popeljejo abonenta do neslutnih občutkov. V oktobrski številki mesečnika Men's Health je npr. na naslovnici obljubljen "Vulkanski seks" in "Šest novih trikov", s katerimi do tega pridemo. Medtem ko je na oktobrskem Cosmopolitanu na prvi strani "Intimna igra" z naslovom "Poljubi me spodaj" ali "Raznolikost oralnih užitkov + marmelada, čokolada in med". V Men's Healthu so nasploh nasveti in namigi za uspešno seksualnost raztreseni po vsej reviji, da bi moški lahko z njimi »v spalnici resnično zablesteli«⁵¹. Nujno je namreč zablesteti z uspešno predstavo v lastni spalnici, prav tako, kot je treba zablesteti zunaj spalnice s sijajnim videzom.

Seksualnost je torej prisotna povsod in vse je prisotno po njej, na ta način pa je tudi postala transparentna in je kot taka izginila. Kot panteistični nevidni bog se je asimilirala v vse, kar biva, in je s tem postala nedoločljiva. Smo v »svetu totalne metonimije, kjer so vse individualne kategorije kot seks, politika, biznis, šport, ... zamenljive med seboj«⁵² Gre za okuženje kategorij, kjer seksa ni več v seksu, ampak je povsod drugod, enako velja za politiko, gospodarstvo, znanost, umetnost, šport... Absurdno je torej, da seksualnost ne izginja v represiji in morali, ampak v pornografiji. Razblinjanje pa je tudi posledica že omenjene hegemonije istosti in izgube drugosti, ker seksualnost nujno potrebuje drugost, nasprotipostavljenost

⁵¹ Men's Health, Oktober, Ljubljana 2002, str. 26.

spolov in posameznikov. »V seksualni iluziji o našem času je neke vrste imanentna pravica, ki povzroči, da v tej varljivi razliki oba spola izgubita svojo posebnost, njuna razlika pa neizprosno kulminira v brezbržnosti. Proces ekstrapolacije Istega, dvojnost spolov (podvojenost je tako zelo aktualna tema, ker odseva način libidinalnega kloniranja) ima za rezultat progresivno asimilacijo, ki gre tako daleč, da seksualno odpravi kot nekoristno funkcijo. Tako anticipira klone, ki imajo po nepotrebem spol, saj spolnost ne bo več potrebna za njihovo reprodukcijo.«⁵³

Paul Virilio gre v svoji interpretaciji sodobne situacije v horizontu sterilne seksualnosti še dlje od Baudrillarda, s tem ko potrjuje izginjanje drugosti in drugega, ter to razvija v luči svojega videnja sodobnega prostorsko negibnega človeškega telesa. »Po različnih "protinaravnih" *perversijah* se zdaj zarisujejo druge alternativne prakse ljubezni, druge kompleksne *diverzije*, ne več "živalske" in zoofske, temveč "mašinske" in tehnofske.«⁵⁴ Problem je torej v prevladi kibers seksualnosti, hiperločitve nad običajno seksualnostjo, ki potrebuje bližino in prisotnost, stimulus drugega telesa brez vmesnikov. »Strah pred drugim, raznolikim, je premagal spolno privlačnost. Po boju proti gravitaciji težkih teles in raziskavam v zvezi s tehnikami levitacije in breztežnosti se pričinja podoben spopad z univerzalno privlačnostjo, ki vrsti dovoljuje da preživi: genetski inženiring, umetna oploditev itd. – razni poskusi ene in iste težnje po živemu.«⁵⁵ Kjer podoba zmaguje nad rečjo, so tudi dejstva poražena, dejstvo ljubljenja pa ni izjema. »Svet multimedijev tedaj ne bo več toliko igralnica, kakor ga radi opisujejo ekonomisti, temveč prej javna hiša, KOZMIČNI BORDEL, v katerem se bo presenetljivost razvoja vročih linij po zaslugi čudes interaktivne telekomunikacije ponavljala v neskončnost.«⁵⁶

Postmoderne bolezni kot so aids, herpes in anoreksija tako postulirajo edino preostalo obliko varne spolnosti, ki je spolnost brez telesa oz. virtualna spolnost. Ta se namreč kaže »kot zadnja možna opcija vse bolj okuženega in

⁵² Baudrillard, 1999, str. 74.

⁵³ Ibid., str. 317.

⁵⁴ Virilio, 1996, str. 118.

⁵⁵ Ibid., str. 117.

⁵⁶ Ibid., str. 119.

dezintegriranega človeškega telesa. Stanje potencialne spolnosti se lahko primerja tudi s stanjem potencialne fizičnosti telesa – anoreksijo. To ni bolezen želja, ampak likvidacija želje. To ni več kartezijanski "mislim torej sem", ampak Serresov "mislim, tehtam...obstajam". Anoreksija je potovanje k breztežnemu stanju telesa, ki je klonilo pred paraziti postmoderne kulture.«⁵⁷

⁵⁷ Gržinič, 1996, str.148.

4. ZASTARELO TELO

Posledica statusa telesa, kot ločenega predmeta, katerega smisel je le še biti objekt gledanja, je ta, da telo nima več drugih funkcij kot prav te vizualne in vizualizacijske. Sodobne tehnologije to njegovo omejeno funkcijo le še stopnjujejo in ukinjajo njegovo telesnost s tem, ko poudarjajo njeno prostorsko in časovno omejenost v primerjavi z neomejenostjo možnosti tehnoloških pritiklin. V tej luči idealno telo ni več le idealno medijsko sproducirano telo, niti umetnostno zgodovinsko prepoznano telo. »V sebi ima neko temeljno napetost: je tisto nemogoče, ki ne more biti in ki ne obstaja, pa vendarle določa vsako telesno reprezentacijo in produkcijo telesnih podob. Je produkt travmatične želje po idealnem telesu in zato, da bi postalo mogoče, koketira tako z bogom kot s hudičem. Je tisto hrepenenje po telesu brez omejitev, brez grožnje smrti, prostorskih in časovnih mej, brez končnosti in gravitacije, kjer se največkrat prav umetno kaže kot način, kako bi telo lahko bilo in lahko delovalo.«⁵⁸ Tako se je razbohotil tudi performance art, »umetnost, v kateri stopa telo tudi v izrazit odnos s tehnologijo, in to tako industrijske, mehanske paradigme kot postindustrijske, informatične.«⁵⁹ Zlasti (Starlecov) tehnoperformance temelji na »filozofiji o obsoletnem in zastarelem človeškem telesu v svetu telematičnih tehnologij.«⁶⁰ Tudi tu je telo mišljeno kot projekt, ki ga je treba izboljšati, izpopolniti, še več, preoblikovati s pomočjo sodobnih tehnologij.

Če se sedaj ozremo nazaj in ta odnos do telesa primerjamo z odnosom puščavnika, ki jemlje svoje telo kot navlako, ki jo je treba preseči, ker je omejena in omejujoča, ker je duhovno telo večje in veličastnejše, vidimo nespregledljivo podobnost. Enak pogled na materijo so imeli dualistični filozofi, ki so jo želeli preseči z intelektom. Videzu, ki se želi približati idealnemu telesu, manjka globine, manjka vsebine, zato sega po izpopolnjevanju samega sebe, bolje, po potrditvi samega sebe v tem ali onem mediju. Na ta način želi kompenzirati to izgubo duhovnega in jo nadomestiti z večjo vidnostjo v horizontu tehnologije. Tako kot je bil eremit prepričan, da je

⁵⁸ Kunst, B.: Nemogoče telo, Maska, Ljubljana 1999, str. 10.

⁵⁹ Strehovec, 1993; str. 186.

⁶⁰ Ibid., str. 187.

telesno preozko in ga je zato potrebno preseči, tako je za današnjega posameznika telesno postalo le vidno, vizualno; najprej je postalo presežno, nato pa preseženo in zastarelo.

4.1. U-topos in a-kronos

Telo, ki je že izgubilo svojo trodimenzionalnost svoj relief in pridobilo zgolj ploščino ekrana, je sedaj postalo kot telo, kot materija, nedejavno. To telo je s pomočjo vmesnikov (tipkovnice, miške, ekrana, podatkovne rokavice in oblek) postalo inertno in statično, dejavno le skozi svoje optične oz. teleoptične sposobnosti. »Ker je interaktivno bitje prepuščeno inerciji, prenese svoje naravne zmožnosti gibanja in premikanja na sonde, na detektorje, ki ga hipno obveščajo o oddaljeni realnosti, na račun njegovih lastnih sposobnosti pojmovanja realnega, kot denimo pri paraplegiku ali tetraplegiku, ki je sposoben daljinsko upravljati svoje okolje, svoje bivališče, ki je model te domotike in "inteligentnih stanovanj", ki izpolnijo našo sleherno željo.«⁶¹ Prostor, v katerem se nahajamo, v njem živimo in delujemo, ne potrebuje več imperativa funkcionalnosti, saj je funkcija prešla v fikcijo. Zgolj virtualno premikanje, pa ne predpostavlja le virtualne realnosti, fikcije virtualnega prostora, obzorja, temveč tudi virtualno orientacijo v svetu in drugačen, virtualnemu prikladen čas, ki ni več čas materije, čas izkustva oz. zgodovinski premočrtni čas. Nov čas je Virilio poimenoval svetlobni čas (posnetka), čas intenzivne in večne sedanjosti, globalni čas, ki je zamenjal lokalni čas, v katerem je potekala zgodovina. »Ciklični čas izvorov in linearni čas kronološke zgodovine (ali sagitalni čas časovne puščice) je torej nasledil sferični čas, "dromosferski" čas svetlobe (ali njenega stožca, če vam je ljubše), ki bo že jutri izpodrinil stari krog izgubljenih stoletij.«⁶²

Ne gre torej več za inačico mitičnega časa, o katerem smo v luči medijske realnosti razpravljali v enem izmed zgornjih razdelkov, ker imamo tukaj opravka s povsem drugačno podobo realnosti. Ko je govora o tiskanih medijih in, do neke mere, televiziji, je odnos do teh vsebin enak odnosu do mita, do konstrukta, v katerega ne verjamemo povsem, vendar je zlit z našo realnostjo tako, da ju ne moremo več

⁶¹ Virilio, 1996, str. 29.

⁶² Ibid., str. 129.

ločiti. To je še čas optičnih podob fotografije in filma, pa tudi še čas elektronskih podob videa. Vizija časa, kot časa večne sedanjosti, ki ukinja realnost samo in ustvarja novo virtualno realnost ter izniči bistvo telesa, je najbližje točkastemu času, času gnostikov, kjer je ves čas prisoten v eni sami točki, ki ima v sebi ves čas. Vendar je ta nova časovnost mrtva točka telesa, ki že zdavnaj nima več opore duše, zato je tudi mrtva točka subjekta. Čudovita tehnopustolovščina sodobnega individuuma je lahko tudi umetnost izginotja. »Bolj kot preoblikovanje sveta je njen cilj kar naenkrat avtonomen svet, v celoti uresničen, iz katerega se bomo končno lahko umaknili. Toda kaj, ko naravni svet ne more biti nikoli popoln, človeško bitje je pa še posebej nevarna nepopolnost! Če naj bo svet torej popoln, ga je treba fabricirati. Če pa hoče doseči to vrsto nesmrtnosti, se mora tudi človeško bitje proizvesti kot artefakt, se izstreliti iz samega sebe na umetno orbito, kjer bo lahko večno gravitiral.«⁶³ Saj se ta čas ne sklicuje več niti na preteklost niti na sedanjost, pa tudi ne na realnost, ampak na ponovno stvarjenje hiperrealnosti.

4.2. Biti-na-spletu

Nemški filozof Martin Heidegger (1889 – 1976) je v svojem osrednjem delu *Bit in čas* na novo zastavil vprašanje po smislu biti. Pri tem je izhajal iz človeka, katerega bit je tu-bit (Da-sein), saj prav njegovo bit zaznamuje razumevanje biti same – eksistenca. Temeljni ustroj tubiti je "biti-v-svetu", to je eksistenca vezana na snovanje nasproti svojim lastnim možnostim, pri čemer je že zasnut v svoj svet, ki faktično omejuje okvire njenih možnosti. Biti-v-svetu nastopa v pomenu: »biti seznanjen z, biti navajen, občevati z«⁶⁴ in način seznanjenosti s svetom zaznamuje predvsem občevanje z bivajočim, ki razpira "kako" sveta. Obstoječi svet pa je sedaj zamenjal obstoječi splet, realnost, o kateri naj bi imel posameznik zavest, je tudi virtualna realnost in možnosti uresničevanja posameznika so obenem možnosti vmesnikov, ki predstavljajo faktične omejitve. Z izgubo notranjega in vzponom zunanjega ter z ukinitvijo telesa je tu-bit postala web-bit; biti-v-svetu pa pomeni biti-na-spletu.

⁶³ Baudrillard, 1999, str. 235.

⁶⁴ Burkard, Kunzmann, Wiedmann, 1997, str.205.

V zadnjih letih vse več ljudi nastavlja v svoje domove digitalne kamere in predvaja svoje življenje na internetu. Velika večina teh spletnih kamer (webcams) pripada ženskam, ki, kot pravi Donald Snyder v svojem članku *Webcam Women*, to počnejo običajno iz treh vzrokov: enim to predstavlja postransko aktivnost oz. konjiček, druge uporabljajo medmrežje, za umetniško izražanje v spletnih performanceih, tretjim predstavlja predvajanje svojega življenja na spletu vir zaslužka. V prvo skupino sodi *JenniCam*, katere glavna junakinja (Jennifer Kaye Ringley) pred kamero izvaja "resnično življenje", zato jo popolnoma ignorira. »Jennifer poskuša pokazati vizijo "prave ženske" in ne celuloidne, glamurozne podobe, ki je prisotna na televiziji, v filmih in v veliki večini tudi na spletu.«⁶⁵ Ana Woog, ki je ustvarila *AnaCam*, pripada drugi skupini spletnih ekshibicionistov, pri katerih snemani vseskozi komunicira s kamero kot s prijateljem ali publiko in izvaja neke vrste kiberperformance. Največ spletnih kamer pa je seveda postavljenih zaradi dobička. Takšen primer spletne strani je *CollegeCutie*, ki je namenjena izključno članom, ki lahko "v živo" občudujejo razne akte in erotične poze, kar naj bi imelo večji učinek kot tradicionalna pornografija. »Spletne kamere nudijo idealno možnost za preučevanje vprašanja, zakaj je "realnost" postala tako pomembna tema naše kulture in kako je "realnost" skonstruirana. Z odgovorom na vprašanja: kako in zakaj želijo ljudje svoje življenje predvajati na naših ekranih, bomo začeli tudi razumevati našo potrebo po tem, da jih gledamo.«⁶⁶

⁶⁵ Snyder, D.: *Webcam Women – Life on your screen*, v *Web.Studies*, Arnold, London, str. 70.

⁶⁶ *Ibid.*, str. 73.

SKLEP

»Po petindvajsetih letih ga po naključju srečam. Nič se ni spremenil, bolj krepak je kot kdaj prej, zdi se celo, da se vrača v svoja mlada leta. Kje se je potuhnil, kakšne spletke je nakoval, da se je izmaknil teži let, da se je izognil razam in gubam? In kako je živel, če je sploh živel? Prej je nekakšna prikazen. Gotovo je goljufal, ni izpolnil dolžnosti živega človeka, ni se držal pravil igre. Prikazen, da, in zastonjkar. Na njegovem obrazu ne zasledim nikakršnega opustošenja, nobenega tistih znamenj, ki potrjujejo, da je nekdo resnično bitje, oseba, in ne slepilo. Ne vem, kaj naj mu rečem, v zadregi sem, kar strah me je. Tako nas zbega tisti, ki uide času ali pa ga le ogoljufa.«⁶⁷

Za svoje diplomsko delo sem izbrala naslov: Žrtvovano telo, ker (čeprav morda nekoliko presplošen) zajema v teh dveh besedah vse podteme, ki jih v tej nalogi obravnavam: podobnosti in razlike religioznih in sodobnih asketskih praks, realnosti, v katerih so se te in one razvijale, in seksualnosti, ki je z askezo tesno povezana. V okviru religioznega posta sem obravnavala zlasti tri velike religije knjige: judovstvo, krščanstvo in islam, ker so prav te najbolj dokumentirane, najbolj pregledne ali preprosto zato, ker so mi še najbliže. Zanje pa sem se odločila tudi zato, ker so utemeljene prav na knjigi. Ta knjiga namreč ustvarja sveto realnost, ki presega profano realnost vsakdanjega življenja, obenem pa se vanjo integrira in jo na ta način tudi določa. Knjiga je tudi tista, v kateri sta prej in pozneje nezamenljiva med seboj, z njo se snuje tudi modus časovnosti, ki je premočrtnost zgodovine kot svete zgodovine. Askeza je v tem kontekstu usmerjena onstran telesnega življenja, v bodoče življenje duše (v nebesih), v raj ali utopično vrnitev v zlato dobo, v večnost onstran časa, pred zgodovino.

Moje razmišljanje o sodobnih asketskih praksah pa je mogoče najbolje povzeti z že citiranim stavkom Marine Gržinić v knjigi V vrsti za virtualni kruh: da je namreč anoreksija (kot skrajna posledica sodobne asketske držbe) stanje potencialne fizičnosti telesa primerljivo s stanjem potencialne spolnosti dezintegriranega

⁶⁷ Cioran, E.: *Padec v čas. O nevršnosti biti rojen*, Študentska založba, Ljubljana 1998, str. 179-180.

človeškega telesa. Človek, ki je najprej postal le telo in objekt videza (ter posledično gledanja), živi kot razteleseno bitje v hiperrealnosti, v neobstoječem kraju in v potencialnem času po zgodovini.

LITERATURA

- **Baudrillard, Jean:** Simulaker in simulacija, Popoln zločin, Študentska založba, Ljubljana 1999.
- **Berger, Peter L., Luckmann, Thomas,** Modernost, pluralizem in kriza smisla, Nova revija, Ljubljana 1999.
- **Burkard, Franz Peter, Kunzmann Peter, Wiedmann, Franz:** DTV – Atlas filozofije, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1997.
- **Cioran, Emile:** Padeč v čas. O nevšečnosti biti rojen, Študentska založba, Ljubljana 1998.
- **Corbin, Henry:** Storia della filosofia islamica, Adelphi edizioni, Milano 1991.
- **Cosmopolitan,** Slovenija, Oktober, Ljubljana 2002.
- **Day, Gary:** V razmislek: Bodybuilding in druge zadeve, v Časopis za kritiko znanosti, št. 162/63, Ljubljana 1993.
- **Eliade, Mircea** – Zgodovina religioznih verovanj in idej 1, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1996.
- **Etienne, Bruno:** Radikalni islamizem, Cankarjeva založba, Ljubljana 2000.
- **Gazdić, Sašo:** nasilje in post ali Esej o nasilju v postmodernem svetu, Društvo Apokalipsa, Ljubljana 1997.
- **Grazi, Elvia:** Decolte a prova di abito da sera, v Grand Hotel, št. 37, let. LVII, Milano 2002.
- **Gržinić, Marina:** V vrsti za virtualni kruh, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana 1996.
- **Islam, cristianesimo, ebraismo a confronto,** Piemme Pocket, Padova 2002.
- **Južnič, Stane:** Človekovo telo med naravo in kulturo, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1998
- **Kunst, Bojana:** Nemogoče telo, Maska, Ljubljana 1999.
- **Lionetti, Roberto:** Cibo, eros e thanatos, Paolo Deganutti editore, Trieste 2002.
- **Men's Health,** Oktober, Ljubljana 2002.
- **Nietzsche, Friedrich:** Volja do moči, Slovenska matica, Ljubljana 1991.
- **Platone:** Filebo, v Tutte le opere vol. 2, Newton, Roma 1997.

- **Snyder, Donald:** Webcam Women – Life on your screen, v Web.Studies, Arnold, London 2000.
- **Strehovec, Janez:** Performance art in jaz, ki se uprizarja, v Časopis za kritiko znanosti, št. 162/63, Ljubljana 1993.
- **Sveto pismo** (stare in nove zaveze), Slovenski standardni prevod, Svetopisemska družba Slovenije, Ljubljana 1996.
- **Velika verstva sveta** – Ognjišče, Koper 1987.
- **Verbinc, France:** Slovar tujk, Cankarjeva založba, Ljubljana 1987.
- **Virilio, Paul:** Hitrost osvoboditve, Študentska založba, Ljubljana 1996.